

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Αστυνομικές Σπουδές**

Πτυχιακή Διατριβή

**Η Θέση και ο Ρόλος της Δύσης και της Ε.Σ.Σ.Δ στα
Σχέδια Λύσης του Κυπριακού 1960 - 1974**

Κώστας Ιωάννου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Αλέξιος Αλέκου**

Μάιος 2015

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής είναι η ανάλυση της θέσης και του ρόλου τόσο της Δύσης όσο και της Ε.Σ.Σ.Δ στα σχέδια λύσης που προτάθηκαν την περίοδο 1960-1974 για επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Ιδιαίτερη σημασία θα δοθείς τους λόγους και παράγοντες που κάθε φορά οδηγούσαν στην υποβολή νέων σχεδίων λύσης.

Μέσα σε αυτό το σχέδιο, με αναλυτικό και τεκμηριωμένο τρόπο, θα αναλυθεί το κατά πόσο υπήρχαν χαμένες ευκαιρίες για επίτευξη λύσης. Επιπρόσθετα μέσα από την παρουσίαση των σχεδίων λύσης θα αναλυθούν τα πραγματικά κίνητρα και συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή. Τέλος θα γίνει μια κριτική ανάλυση των συμπερασμάτων για να διαφανεί αν το Κυπριακό πρόβλημα αποτελούσε στην ουσία, ένα πρόβλημα εξωγενών παραγόντων και συμφερόντων.

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να δώσω προς τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, Δρ. Αλέξιο Αλέκου, καθώς επίσης και στην καθηγήτρια Ιωσηφίνα Μαύρου. Επίσης, επί της ευκαιρίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την ηθική συμπαράσταση της, χωρίς την οποία ο βαθμός δυσκολίας της προσπάθειας μου θα ήταν σίγουρα μεγαλύτερος.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
1 1960-Ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας.....	3
1.1 Ο Ρόλος της Κύπρου στο Διεθνές Πολίτικο Σκηνικό.....	4
1.2 Η Δυνατότητα Τροποποίησης του Συντάγματος.....	6
1.3 Η Πορεία της Δημοκρατίας μετά τα 13 Σημεία.....	8
2 Η Πενταμερής Διάσκεψη στο Λονδίνο.....	10
2.1 Βρετανοαμερικανικό Σχέδιο George Ball.....	12
2.2 Το Ψήφισμα 186 του Συμβουλίου Ασφαλείας.....	15
2.3 Προσπάθειες για Αμυντική Θωράκιση της Κύπρου και η δεύτερη απειλή για Τουρκική Εισβολή.....	17
3 Αναζήτηση Λύσης και τα Σχέδια Άτσενσον.....	20
3.1 Τα Σχέδια Άτσενσον.....	21
3.2 Η Πολιτική Κρίση και η Έκθεση Γκάλο Πλάζα.....	24
3.3 Έκθεση Γκάλο Πλάζα.....	25
4 Η Πορεία του Κυπριακού δε Σχέση με τις Εξελίξεις στην Ελλάδα.....	29
4.1 Η ανησυχία των Η.Π.Α για την αστάθεια στην περιοχή.....	31
4.2 Οι πιέσεις του NATO για επίλυση του Κυπριακού.....	34
Συμπεράσματα.....	37
Βιβλιογραφία.....	41

Εισαγωγή

Μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το διεθνές τοπίο ξεκαθάρισε με τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ να διεκδικούν την πρωτοκαθεδρία στον έλεγχο των διεθνών σχέσεων. Η Κύπρος, με τη στρατηγικής σημασίας τοποθεσία ανάμεσα στη Μέση Ανατολή, Αφρική και Ευρώπη, ως αποικία της Βρετανίας ανήκε στη σφαίρα επιρροής της Δύσης. Ανεξάρτητα από την επιθυμία της πλειοψηφίας των κατοίκων της για Ένωση με την Ελλάδα, οι πραγματικοί στόχοι της Βρετανίας άρχισαν να γίνονται εμφανείς κατά τη δεκαετία του '30, όταν η Βρετανική Διοίκηση έδειξε τις προθέσεις της πλέον φανερά. Διαφαίνεται ξεκάθαρα ο εκτουρκισμός του μουσουλμανικού στοιχείου στο νησί και παράλληλα μια προσπάθεια αφελληνισμού των Ελληνοκυπρίων, όπου οι Βρετανοί θέτουν υπό τον έλεγχο τους τόσο την Εκκλησία όσο και την εκπαίδευση¹. Επίσης προχωρούν στην απαγόρευση του Εθνικού Ύμνου και στη συνέχεια την απαγόρευση και της διδασκαλίας της ελληνικής ιστορίας.

Μια αντικειμενική εξέταση της Αγγλικής αποικιακής πολιτικής αποκαλύπτει ότι η Βρετανία επιδίωκε να κατευνάσει την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων, να τους δοθεί η ευκαιρία ή το δικαίωμα να καθορίσουν τη μοίρα τους όπως αυτοί έκριναν ορθό και ταυτόχρονα να παγιώσει τα κυριαρχικά της συμφέροντα².

Πριν από την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959, ένα σημείο το οποίο είχε μεγάλη σημασία είναι το δημοψήφισμα του 1950. Με ο δημοψήφισμα οι Ελληνοκύπριοι πλέον είχαν ως απόδειξη την επιθυμία της πλειοψηφίας του λαού για Ένωση. Το γεγονός αυτό χάραξε το δρόμο για μια εντονότερη πίεση προς τους Βρετανούς για διεκδίκηση της ένωσης³.

Το 1958 οι Υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας συναντήθηκαν στο Παρίσι, λόγω της συνελεύσεως του Βορειοανατολικού Συμβουλίου. Κατά την εκεί τους παρουσία συζητήθηκε ανεπίσημα το Κυπριακό και οι Υπουργοί Ελλάδας και Τουρκίας,

¹Σάββας. Κόκκινος, *ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟ*, Λευκωσία 2007, σ.41.

²Πανταζής. Τερλέξης, *ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ*, Αθήνα 2004, σ.121.

³Αλέξης. Αλέκου, *Ένωση, αντιαποικιακό κίνημα και το δημοψήφισμα του 1950. Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής*, Λευκωσία 2015, σ.86.

Αβέρωφ και Ζορλού, συμφώνησαν να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό. Σε μεταγενέστερο στάδιο μαθεύτηκε ότι οι ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις στηρίζονταν από τη Βρετανία, υπό τον όρο της διασφάλισης των στρατηγικών της συμφερόντων, δηλαδή διατήρηση στρατιωτικών βάσεων σε μια μελλοντική ανεξάρτητη Κύπρο⁴.

Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η ανάλυση, η ερμηνεία, η αναφορά και η αξιολόγηση της θέσης και του ρόλου τόσο της Δύσης όσο και της ΕΣΣΔ στα σχέδια λύσης του κυπριακού ζητήματος, την περίοδο 1960-1974. Θα γίνει προσπάθεια να διαφανούν τα πραγματικά κίνητρα και συμφέροντα αυτής της περιόδου γύρω από το πρόβλημα της Κύπρου. Θα αναλυθεί ποιοι ήταν οι πραγματικοί στόχοι των πρωταγωνιστών και ποιοι ήταν οι πραγματικοί πρωταγωνιστές.

Η ανάλυση μας θα επικεντρωθεί στα διάφορα σχέδια λύσης που υποβλήθηκαν κατά καιρούς. Θα γίνει μια λεπτομερής ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, όπου θα μελετηθούν άρθρα, εφημερίδες, βιβλία, έγγραφα και άλλα κείμενα που περιστρέφονται γύρω από την περίοδο 1960-1974. Θα διερευνηθεί η εμπλοκή της Δύσης και της ΕΣΣΔ στα σχέδια λύσης του Κυπριακού τη συγκεκριμένη περίοδο.

Μέσα από την ανάλυση των σχεδίων λύσης θα προσπαθήσουμε να δούμε το κατά πόσο το κυπριακό ζήτημα αποτελούσε ένα πρόβλημα εξωγενών παραγόντων και συμφερόντων. Θα διαφανεί το εάν η Δύση χρησιμοποιούσε το κυπριακό ώστε να διασφαλίζει ένα ισοζύγιο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ενώ από την άλλη η Σοβιετική Ένωση χειριζόταν το θέμα για τα διαχρονικά της συμφέροντα στη περιοχή.

⁴ Τερλέξης, ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, ο.π., σ.121.

Κεφάλαιο 1

1960 – Ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας και η πορεία μέχρι την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων

Η ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος ήταν αποτέλεσμα συμφωνιών μιας μεικτής συνταγματικής επιτροπής, όπου αποτελείτο από Έλληνες, Τούρκους και αντιπροσώπους των δύο κοινοτήτων. Από πλευράς Βρετανίας καθιερώνονται και νομικά πλέον, βάσει του Κυπριακού Συντάγματος, τα κυριαρχικά δικαιώματα στο νησί, στις λεγόμενες Κυρίαρχες Περιοχές των Βρετανικών Βάσεων αλλά και ως εγγυήτρια δύναμη⁵.

Το Κυπριακό Σύνταγμα είναι ένα από τα πιο εκτενέστερα συντάγματα που περιλαμβάνει 199 άρθρα και τρία παραρτήματα. Είναι ένα ιδιόρρυθμο Σύνταγμα το οποίο συγκαταλέγεται ανάμεσα στα πιο πολύπλοκα, λεπτομερή και άκαμπτα συνταγματικά κείμενα παγκοσμίως. Χαρακτηρίζεται ως δοτό Σύνταγμα, ένεκα της αγγλικής κατοχής, επειδή δεν ήταν αποτέλεσμα λαϊκής κυριαρχίας με έντονο το στοιχείο της δυαδικής αρχής. Επιπλέον είναι εμφανές η απουσία της έννοιας του λαού σε κάποιο εκ των άρθρων του⁶.

Το πολίτευμα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το άρθρο 1 του Συντάγματος, είναι ανεξάρτητη και κυρίαρχη Δημοκρατία Προεδρικού συστήματος όπου ο Πρόεδρος είναι Έλληνας και ο αντιπρόεδρος Τούρκος, οι οποίοι εκλέγονται από τις κοινότητες τους αντίστοιχα⁷.

⁵ Ανδρέας. Νικόλα Λοΐζου, *ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, Λευκωσία 2001, σ.1-2.

⁶ Αχιλλέας. Αιμιλιανίδης, *ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006, σ.34-35.

⁷ Ιωάννης. Τζιβάρης, *Συγκριτική επισκόπηση ελληνικού και κυπριακού Συνταγματικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2010, σ.52.

Το άρθρο 179 του Συντάγματος καθορίζει πως το Σύνταγμα αποτελεί τον υπέρτατο νόμο της Δημοκρατίας, δια το λόγο ότι διατηρεί σε ισχύ όλους τους προϋπάρχοντες νόμους για λόγους προσαρμογής, εξασφαλίζοντας έτσι με αυτό τον τρόπο μια ομαλή μετάβαση από το αποικιακό καθεστώς προς την ανεξαρτησία⁸. Το συνταγματικό κείμενο αποτέλεσε ένα προϊόν διεθνούς διακανονισμού και όχι προϊόν ελεύθερης βούλησης του λαού. Ήταν μια απόφαση η οποία είχε εγκριθεί και επιβληθεί από τις εγγυήτριες δυνάμεις⁹.

1.1 Ο ρόλος της Κύπρου στο Διεθνές Πολιτικό Σκηνικό

Η Κυπριακή Δημοκρατία, τον Σεπτέμβριο του 1960 έγινε το 99ο κράτος-μέλος των Ηνωμένων Εθνών και ακολούθως το Μάιο του 1961 γίνεται μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το νεοσύστατο κράτος, ως υποκείμενο πλέον του διεθνούς δικαίου, εντάχθηκε σε αυτούς τους διεθνείς οργανισμούς πρωταρχικής σημασίας¹⁰. Παρόλο που η Κυπριακή Δημοκρατία έγινε μέλος του Ο.Η.Ε δεν εντάχθηκε στο NATO όπως προέβλεπε η μυστική συμφωνία μεταξύ των Καραμανλή και Μεντέρες, η οποία είχε αποφασισθεί παράλληλα με τις συμφωνίες της Ζυρίχης-Λονδίνου. Η συμφωνία προνοούσε ότι η Ελλάδα και η Τουρκία θα ήταν θετικές όσον αφορά την είσοδο της Κύπρου στο NATO και επιπρόσθετα στην εγκατάσταση βάσεων του NATO στο νησί¹¹.

Η Κύπρος είχε προχωρήσει με την ένταξη της στο κίνημα των Αδεσμεύτων. Αυτή η κίνηση της Δημοκρατίας δε φάνηκε να ενοχλεί τις ΗΠΑ, πράγμα το οποίο διαφαινόταν και από τις δηλώσεις του Αμερικανού πρέσβη στη Λευκωσία, ο οποίος έλεγε ότι οι ΗΠΑ δεν επιδίωκαν την ένταξη της Κύπρου στο NATO, μιας μικρής χώρας η οποία δεν είχε τίποτε ουσιαστικό να προσφέρει στη συμμαχία¹².

Διαφάνηκε ότι η ένταξη της Κύπρου στην ομάδα των Αδεσμεύτων έγινε χωρίς να ενοχληθούν τα συμφέροντα του NATO. Για την Κύπρο δε, η ένταξη διαφάνηκε να είναι ευνοϊκή διότι με τη στήριξη των Αδεσμεύτων και του Ανατολικού Συνασπισμού, η Κύπρος

⁸Τζιβάρας, Συγκριτική, ο.π., σ.53.

⁹Ibid., 54-59.

¹⁰Μάριος Κ. Αδαμίδης, *Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Λευκωσία 2004, σ.7.

¹¹Σπύρος. Παπαγεωργίου, *Τα κρίσιμα ντοκουμέντα του Κυπριακού (1959-1967)*, Τόμος Α., σελ.64-65. Αχιλλέας. Αιμιλιανίδης, *Η Κοινοβουλευτική Συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (1960-1963)*, Λευκωσία 2008, σ.27.

¹²Γιάννης Κ. Λάμπρου, *Τα χρόνια μετά την Ανεξαρτησία 1960-2004*, Λευκωσία 2004, σ. 79.

σε σχέση με τη Τουρκία κέρδιζε θετικά ψηφίσματα στον ΟΗΕ, όπου εκείνη την εποχή είχαν μεγάλη σημασία για τη διεθνή υπόσταση του νησιού¹³.

Από τις αρχές του 1960 οι Αμερικάνοι έκαναν σαφές στους Βρετανούς ότι αναγνώριζαν το ρόλο των τριών εγγυητριών δυνάμεων και ιδιαίτερα των Βρετανικών και έτσι δεν θα αναλάμβαναν δραστήριο ρόλο¹⁴. Ο Μακάριος το 1962 επισκέφθηκε την Ουάσιγκτον και αυτό σίγουρα αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός με ξεκάθαρα πολιτικά μηνύματα¹⁵. Παρόλο που η επίσκεψη του Μακαρίου στην Ουάσιγκτον έδειχνε αναβάθμιση του ενδιαφέροντος των Αμερικανών και παρά τη συνέχιση των προβλημάτων στην Κύπρο την περίοδο 1963, αυτό δεν οδήγησε τους Αμερικανούς στο να διεκδικήσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή¹⁶.

Στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι Αμερικάνοι έθεταν ως το σοβαρότερο πρόβλημα στο νησί, το ενδεχόμενο κομμουνιστικής επικράτησης¹⁷. Έπειτα, σιγά σιγά άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι η εστίαση του προβλήματος εντοπιζόταν στις σχέσεις μεταξύ των δυο κοινοτήτων, στη μη ομαλή λειτουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας και σε ένα πιθανό ελληνοτουρκικό πόλεμο. Η ανάγκη τους να αποτρέψουν το τελευταίο, δηλαδή το ενδεχόμενο μιας ελληνοτουρκικής σύρραξης, τους οδήγησε στο να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο, πράγμα το οποίο έγινε το 1964¹⁸.

Σε σχέση με τους Βρετανούς, από τις αρχές του 1963, διαφαίνεται ότι δεν είχαν καμία άρνηση στο να αναλάβει η Ουάσιγκτον πρωταγωνιστικό ρόλο, αντιθέτως δε φαίνεται να το επιδίωξαν με τις περαιτέρω κινήσεις τους¹⁹. Σχετικά με τη Διάσκεψη του Λονδίνου, στις 15/1/1964 οι Βρετανοί φαίνεται να μην είχαν ενημερώσει τις ΗΠΑ, για το τι πραγματικά ανέμεναν ή επιδίωκαν με τη Διάσκεψη, που ενδεχομένως, εξ αρχής δεν είχε πιθανότητες επιτυχούς κατάληξης. Επισημαίνεται ότι πιθανότατα επιδίωκαν να οδηγήσουν τα γεγονότα

¹³ Λάμπρου, Τα χρόνια, ο.π., σ.80.

¹⁴ Πέτρος. Παπαπολυβίου, Άγγελος Μ. Συρίγος, Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας θέση στον κόσμο*, Αθήνα 2013, σ.200.

¹⁵ Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.201.

¹⁶ Ibid., 202.

¹⁷ Ibid., 210.

¹⁸ Ibid., 210.

¹⁹ Ibid., 210.

σε μια κατάσταση αδιεξόδου, θέλοντας έτσι να τονίσουν το γεγονός, ότι από μόνοι τους δεν μπορούσαν να χειριστούν το εν λόγω θέμα με επιτυχία. Δηλαδή ήθελαν να φέρουν την όλη κατάσταση προ τετελεσμένων γεγονότων έτσι ώστε οι Αμερικάνοι να ήταν αναγκασμένοι να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο.

Μετά την ανεξαρτησία, δεν διαφάνηκε να υπάρχει εσωτερική πίεση για ένταξη της Κύπρου στο NATO. Ο Μακάριος φαίνεται να έκανε βολιδοσκοπήσεις για το εν λόγω θέμα, αλλά οι εγγυήτριες Δυνάμεις δεν έδειξαν ζήλο, ως προς την ένταξη της Κύπρου, επειδή η Βρετανία διαφαινόταν ότι προτιμούσε να έχει τις Βάσεις υπό τον αποκλειστικό της έλεγχο. Οι αριστεροί στη Κύπρο, διαχρονικά δεν συμφωνούσαν με την ένταξη της Κύπρου στο NATO όμως κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα, όλες οι χώρες του NATO στον ΟΗΕ τάσσονταν υπέρ των Βρετανικών και Τουρκικών θέσεων με αποτέλεσμα το NATO να γίνει εξαιρετικά αντιπαθές και ανεπιθύμητο ακόμη και από τους δεξιούς²⁰.

1.2 Η δυνατότητα τροποποίησης του Συντάγματος

Όπως έχουμε προαναφέρει, το Σύνταγμα της Κύπρου αποτελεί ένα ιδιόρρυθμο, άκαμπτο, λεπτομερή και πολύπλοκο Σύνταγμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα κατά τα πρώτα 3 χρόνια εφαρμογής του, να στιγματιστεί από διάφορες και διαρκείς έντονες προστριβές όσον αφορά το θέμα της συνύπαρξης Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Το Δεκέμβριο του 1963 διεξήχθη η τελευταία κοινοβουλευτική συνεδρία πριν από τις διακοινοτικές ταραχές και την αποχώρηση από την κυβέρνηση, του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου, των Υπουργών, των Βουλευτών και Δημόσιων Υπαλλήλων²¹.

Ο Μακάριος άρχισε να σκέφτεται σοβαρά από το 1962 το θέμα της καταγγελίας των Συνθηκών λόγω των αδιεξόδων που δημιουργούνταν²². Μέσα από το βαρύ κλίμα που είχε δημιουργηθεί το 1962-1963, ο Μακάριος προβαίνει στις 30/11/1963 στην κατάθεση των προτάσεων για αναθεώρηση του Συντάγματος, τα γνωστά 13 Σημεία²³.

²⁰ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ. 76-77.

²¹ Αχιλλέας Κ. Αιμιλιανίδης, *Πορεία προς την καταστροφή: Κοινοβουλευτική Ιστορία 1960-1976*, Λευκωσία 2007, σ.12.

²² Μενέλαος. Αλεξανδράκης, Βύρων Θεοδωρόπουλος, Ευστάθιος Λαγάκος, *Το Κυπριακό 1950-1974*, Αθήνα 1987, σ.31.

²³ Αλέξης. Ηρακλείδης, *Το Κυπριακό πρόβλημα, 1947-2004, Από την Ένωση στη Διχοτόμηση*; Αθήνα 2006, σ.100.

Το γιατί ο Μακάριος προέβη σε αυτή την πρωτοβουλία και γιατί είχε την εντύπωση ότι η πρωτοβουλία του αυτή θα είχε αίσιο τέλος και θα στεφόταν με επιτυχία, αποτελεί ένα ζήτημα με πολλές και διάφορες παραμέτρους²⁴. Από τα 13 Σημεία που κατέθεσε ο Μακάριος, τα 9 αφορούσαν την τροποποίηση θεμελιωδών άρθρων, που βάσει του Συντάγματος δεν μπορούσαν να τροποποιηθούν και τα 4 αφορούσαν μη θεμελιώδη άρθρα όπου βάσει του Συντάγματος μπορούσαν να τροποποιηθούν με χωριστές πλειοψηφίες των 2/3 των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων βουλευτών. Σε αυτό το σημείο έγκειται και το θέμα της συνταγματικότητας των προτάσεων του Μακαρίου²⁵.

Την περίοδο πριν και κατά την κατάθεση των 13 Σημείων του Μακαρίου, η στάση της Βρετανίας κρίνεται ως διφορούμενη και για ορισμένους ύποπτη. Εκείνο που κρίνει τη στάση της Βρετανίας ως τέτοια, είναι το γεγονός ότι ο ύπατος αρμοστής της Βρετανίας στην Κύπρο, σερ Άρθουρ Κλαρκ, με την έγκριση του Υπουργείου Κοινοπολιτειακών Σχέσεων προχώρησε και υποκίνησε ή ενθάρρυνε τον Μακάριο στο να υποβάλει τις προτάσεις για τροποποίηση του Συντάγματος²⁶.

Εκείνο που προκαλεί ερωτηματικά είναι ότι, ούτε οι διεθνείς ούτε οι επιτόπιες συνθήκες που οδήγησαν το 1959 στην υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης, είχαν αλλάξει. Για την περίεργη αυτή στάση του Κλαρκ υπάρχουν διάφορες ερμηνείες και εξηγήσεις²⁷. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι η στάση εξυπηρετούσε Βρετανοαμερικάνικη συνωμοσία και αποδίδουν το γεγονός ότι ο Κλαρκ είχε μεγάλη επιρροή στον καθορισμό της πολιτικής του Υπουργείου Κοινοπολιτειακών Σχέσεων και επομένως η γνώμη του είχε ιδιαίτερη βαρύτητα²⁸.

Από αγγλικής πλευράς, σε ανεπίσημο επίπεδο, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια εικόνα ότι όλη η κατάσταση στηριζόταν σε μια άστοχη πρωτοβουλία του σερ Άρθουρ Κλαρκ. Όμως αυτό αποτελεί αξεπέραστο εμπόδιο στο να πεισθεί κάποιος ότι σε ένα τόσο κρίσιμο θέμα, με ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα ο Κλαρκ είχε ενεργήσει αυτοβούλως²⁹.

²⁴ Ηρακλείδης, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.101.

²⁵ Αιμιλιανίδης, *ΥΠΕΡΒΑΣΗ*, ο. π., σ.52-53.

²⁶ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.98.

²⁷ Αλεξανδράκης, Θεοδωρόπουλος, Λαγάκος, *Το Κυπριακό 1950-1974*, σ.32.

²⁸ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.98.

²⁹ Αλεξανδράκης, Θεοδωρόπουλος, Λαγάκος, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.33.

1.3 Η πορεία της Δημοκρατίας μετά τα 13 Σημεία

Η κατάθεση των 13 Σημείων οδήγησε σε μια ιδιαίτερα ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα στην Κύπρο, που είχε ως αποτέλεσμα τα αιματηρά επεισόδια του Δεκεμβρίου του 1963. Τα επεισόδια αυτά οδήγησαν στην ουσιαστική διάσπαση της Κύπρου³⁰. Επιπρόσθετα, προκάλεσαν την εμπλοκή των βρετανικών δυνάμεων για την αποκατάσταση της ειρήνης και την προσπάθεια του αμερικανού μεσολαβητή Υφυπουργού Εσωτερικών Τζορτζ Μπολ, για τη βοήθεια στις δραματικές εξελίξεις με την αποστολή νατοϊκής ειρηνευτικής δύναμης. Η προσπάθεια του Μπολ σταμάτησε στο όχι του Μακαρίου³¹.

Ακόμη λοιπόν και σε αυτή την κρίσιμη περίοδο όπου ξεκίνησαν οι εχθροπραξίες στο νησί, παρά την πρόθεση του Τζωρτζ Μπολ για βοήθεια μέσω νατοϊκής ειρηνευτικής δύναμης, οι Αμερικάνοι γενικότερα δεν φάνηκε να είχαν αποφασίσει να αλλάξουν την πολιτική τους προσέγγιση για την Κύπρο καθότι εξακολουθούσαν να θεωρούν ότι ο πρωταρχικός ρόλος άνηκε στις εγγυήτριες δυνάμεις³².

Όσον αφορά τα Ηνωμένα Έθνη είχαν να αντιμετωπίσουν τα αποτελέσματα των λαθών του νεοσύστατου κράτους. Δηλαδή την κατανομή της εξουσίας του νεοσύστατου κράτους μεταξύ των αγωνισθέντων για αποτίναξη της αποικίας και της τουρκοκυπριακής ηγεσίας η οποία συνεργαζόταν ανοιχτά με την αποικιακή δύναμη. Επιπρόσθετα τις εξωτερικές παραμέτρους του κυπριακού ζητήματος, όπως αντιπαράθεση Δύσης-Ανατολής, τη θέση της Κύπρου στη Μεσόγειο και τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις που όλα μαζί έκαναν πολυπλοκότερο το όλο ζήτημα³³.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι εάν ο διεθνής παράγοντας επιθυμούσε την ομαλή λειτουργία του νεοσύστατου κράτους, έπρεπε να επενέβαινε νωρίτερα, έγκαιρα και εποικοδομητικά, ώστε να αποφευχθεί η κρίση που ξέσπασε το Δεκέμβριο του 1963³⁴.

³⁰Περισσότερα για τις δικαιοδικές ταραχές βλέπε Diana. Markides, *Κύπρος 1957-1963*, Αθήνα 2009, σ.107-109.

³¹Ηρακλείδης, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.102.

³²Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.204.

³³Κόκκινος, *ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ*, ο.π., σ.58.

³⁴Κόκκινος, *ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ*, ο.π., σ.59.

Εντωμεταξύ η Τουρκία έθετε θέμα δράσης των τριών Εγγυητριών Δυνάμεων και για πρώτη φορά απειλούσε ότι θα έκανε χρήση των επεμβατικών της δικαιωμάτων στο νησί στις 27/12/1963³⁵. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, Τζόνσον ασχολήθηκε προσωπικά με το θέμα, όπου προέβηκε στις απαραίτητες παραστάσεις προς την Τουρκία, ώστε να καταστεί σαφές ότι μια εισβολή δεν έπρεπε ή δεν επρόκειτο να γίνει. Ήταν φανερό ότι τα συμφέροντα των ΗΠΑ τη δεδομένη χρονική στιγμή δεν εξυπηρετούνταν με ένα ελληνοτουρκικό πόλεμο, επομένως όλες οι διαφορές έπρεπε να διευθετηθούν γύρω από στενά συμμαχικά πλαίσια³⁶.

Τελικά αποφεύγεται η τουρκική εισβολή και αναπτύσσεται μια Βρετανική πρωτοβουλία, με την επίσκεψη του Υπουργού Κοινοπολιτειακών Σχέσεων της Μεγάλης Βρετανίας, Ντάνκαν Σαντς, στη Λευκωσία όπου συμφωνείται η δημιουργία της λεγόμενης «πράσινης γραμμής»³⁷. Η «πράσινη γραμμή» αφορούσε το διαχωρισμό της Λευκωσίας, η οποία μετά από διαβουλεύσεις, συμφωνήθηκε ότι θα ήταν προσωρινή, όμως στο τέλος διατηρήθηκε και αποτέλεσε ένα διχοτομικό στοιχείο³⁸.

³⁵ Diana. Markides, *Κύπρος 1957-1963*, Αθήνα 2009, σ.111.

³⁶ Νίκος. Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη Πολιτεία. Κύπρος 1960-1974*, Αθήνα 1985, σ.100.

³⁷ Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.205.

³⁸ Markides, *Κύπρος*, ο.π.,σ.111.

Κεφάλαιο 2

Η Πενταμερής Διάσκεψη στο Λονδίνο

Για την περαιτέρω αντιμετώπιση της εύρυθμης κατάστασης που είχε δημιουργηθεί στην Κύπρο, η Βρετανία αναλαμβάνει την πρωτοβουλία μιας πενταμερούς διάσκεψης όπου πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο από τις 15 Ιανουαρίου μέχρι τις 10 Φεβρουαρίου του 1964. Στη διάσκεψη έλαβαν μέρος αντιπροσωπίες των τριών εγγυητριών δυνάμεων καθώς και αντιπροσωπίες, τόσο της ελληνικής όσο και της τουρκικής κοινότητας. Η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν προσκλήθηκε ως ανεξάρτητο κράτος, γεγονός το οποίο την ενόχλησε. Παρόλα αυτά αν και στην αρχή είχε σκοπό να προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας, τελικά αποδέχτηκε την πρόσκληση και απέστειλε αντιπροσωπεία της Ελληνοκυπριακής κοινότητας³⁹.

Οι εξελίξεις αυτές άφηναν τους Αμερικανούς απόλυτα ικανοποιημένους, οι οποίοι έβλεπαν θετικές και εποικοδομητικές τις Βρετανικές πρωτοβουλίες όσον αφορά την έντονη δραστηριοποίηση του Λονδίνου γύρω από το Κυπριακό. Έβλεπαν ότι επιτέλους η Βρετανία έπραξε και ανέπτυξε πρωτοβουλίες ως έπρεπε να είχε κάνει εδώ και καιρό. Παράλληλα αυτές οι πρωτοβουλίες έδιναν το δικαίωμα στους Αμερικάνους να μην αναπτύξουν ενεργή πρωτοβουλία και να περιορίζονται, ως επί το πλείστο σε φραστικές εκκλήσεις για αυτοσυγκράτηση⁴⁰.

Παρόλα αυτά η διάσκεψη στο Λονδίνο αποτελούσε σχέδιο της Βρετανικής και της Αμερικανικής κυβέρνησης. Η πολιτική των δύο χωρών στο Κυπριακό απέβλεπε και επέβαλε στην επιβολή μιας λύσης, η οποία κατά κύριο λόγο θα εξασφάλιζε την ενότητα μέσα στο ΝΑΤΟ και ειδικότερα της νοτιανατολικής πτέρυγας. Αποφεύγοντας έτσι ένα ελληνοτουρκικό πόλεμο, την αποτροπή της ανάμιξης της Σοβιετικής Ένωσης στα

³⁹ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.117.

⁴⁰ Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.205.

ελληνοτουρκικά και τέλος στην αποφυγή περαιτέρω διεθνοποίησης του θέματος μέσω των Ηνωμένων Εθνών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο επιδιωκόταν και η υπαγωγή της Κύπρου κάτω από τον έλεγχο του NATO⁴¹.

Παρόλο που ο Μακάριος ταλαντεύθηκε πολύ στο κατά πόσο έπρεπε να συμμετάσχει η Κυπριακή Δημοκρατία στη διάσκεψη με αντιπρόσωπο, τελικά πείστηκε ότι μπορούν να συζητηθούν οι τροποποιήσεις του Συντάγματος ώστε αυτό να καταστεί λειτουργικό⁴². Ο Μακάριος ανέμενε βελτίωση των πραγμάτων από την πενταμερή, εφόσον τόνιζε ότι δεν υπήρχε καμία ομοιότητα μεταξύ της διάσκεψης της Ζυρίχης-Λονδίνου το 1959 και αυτής τώρα. Τότε έλεγε η Κύπρος ήταν αποικία, ενώ τώρα αποτελεί ένα ανεξάρτητο κράτος-μέλος του Ο.Η.Ε. Έβλεπε ότι μπορεί η Δημοκρατία να διεκδικήσει τα δικαιώματά της και αν τυχόν αποτύχει μπορεί να προσφύγει στα Ηνωμένα Έθνη⁴³.

Στη διάσκεψη, η τουρκοκυπριακή αντιπροσωπεία εισηγείτο τη μετακίνηση πληθυσμών και τη δημιουργία τουρκικών περιοχών με δική τους κυβέρνηση. Επιπρόσθετα δεν απέκλειαν τη διχοτόμηση, όμως τόνιζαν ότι θα συμβιβάζονταν και με λύση ομοσπονδίας, με το 38% του εδάφους του νησιού, υπό την κατοχή τους. Τέλος, για την ασφάλεια τους έθεταν θέμα παρουσίας ισχυρών τουρκικών στρατευμάτων στο νησί⁴⁴.

Η Ελληνοκυπριακή πλευρά απέρριψε τις προτάσεις των Τουρκοκυπρίων ως διχοτομικές. Επίσης, υπογράμμισε ότι πλέον τα 13 Σημεία του Μακαρίου, δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν ως είχαν και ότι έπρεπε να καταργηθεί ο δικοινοτικός χαρακτήρας της Δημοκρατίας καθώς και οι Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας. Τέλος, ανέφερε ότι η τουρκική κοινότητα ως μειονότητα, θα εξασφάλιζε τα δικαιώματά της με την Σύμβαση της Ρώμης, η οποία αναφερόταν για τα προνόμια των μειονοτήτων⁴⁵.

Λόγω των αγεφύρωτων διαφορών που προέκυψαν, ο Ντάνκαν Σαντς επικέντρωσε την όλη του προσπάθεια στο θέμα της διατήρησης της ομαλότητας και της εξασφάλισης της

⁴¹Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.102.

⁴²*Ibid.*, 102.

⁴³*Ibid.*, 103.

⁴⁴Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.117.

⁴⁵*Ibid.*, 118.

ειρήνης στο νησί. Κατέθεσε λοιπόν πρόταση, ώστε η Κύπρος να ενταχθεί στο NATO και επιπρόσθετα πρότεινε την αποστολή νατοϊκής ειρηνευτικής δύναμης στο νησί, υπό Βρετανική διοίκηση⁴⁶. Η πρόταση απορρίφτηκε από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Η ελληνική πλευρά τόνισε στην ελληνοκυπριακή αντιπροσωπεία ότι το σχέδιο μπορούσε να γίνει δεκτό αλλά με κάποιες αλλαγές. Διαφορετικά, μια τουρκική επέμβαση θα ήταν αναπόφευκτη, χωρίς να παίζει ρόλο στο αν η Κύπρος προσέφευγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

2.1 Βρετανοαμερικανικό Σχέδιο – George Ball

Οι Βρετανοί πλέον κατανοώντας ότι μια σύντομη λύση του Κυπριακού προβλήματος ήταν αδύνατη, έστρεψαν την προσοχή τους σε μια προσπάθεια στο να επιτευχθεί συμφωνία για τη συγκρότηση μιας διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης η οποία θα διασφάλιζε την ειρήνη και την αποφυγή περεταίρω μελλοντικών συγκρούσεων⁴⁷. Η όλη όμως προσπάθεια των Βρετανών να διεθνοποιήσουν το θέμα, ανησύχησε τους Αμερικανούς όπου τη δεδομένη στιγμή δεν επιθυμούσαν την εμπλοκή των Ηνωμένων Εθνών⁴⁸.

Οι Βρετανοί ενημέρωσαν την Ουάσιγκτον ότι δεν είχαν την προθυμία αλλά ούτε και τη δύναμη να πορευτούν από μόνοι τους, με το χειρισμό της όλης κατάστασης στο νησί. Δηλαδή τη συνέχιση της ειρηνευτικής αποστολής στο νησί, αποκλειστικά από τους Βρετανούς. Επιπλέον τόνιζαν στην Ουάσιγκτον, ότι δεν θεωρούσαν πλέον το όλο θέμα ως καθαρά δική τους αποκλειστική ευθύνη, επειδή όπως ανέφεραν ήταν πλέον ορατό το ενδεχόμενο ενός ελληνοτουρκικού πολέμου⁴⁹. Το αδιέξοδο της λύσης του Ντάνκαν Σαντς, ανησυχούσε ιδιαίτερα τόσο το Πεντάγωνο όσο και το State Department, εφόσον όλες οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, τους δημιουργούσαν ολοένα και περισσότερα μέτωπα και προβλήματα⁵⁰.

Σημαντικό είναι, ότι όλη την περίοδο από τις 31/12/1963 όπου παραιτήθηκε η κυβέρνηση Παπανδρέου στην Ελλάδα και τη διαδέχθηκε η υπηρεσιακή κυβέρνηση Ι.

⁴⁶ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.117.

⁴⁷ Ibid., 118.

⁴⁸ Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.205.

⁴⁹ Ibid., 205.

⁵⁰ Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.107.

Παρασκευόπουλου, που παρέμεινε στην εξουσία μέχρι τις 16/12/1964, η περίοδος αυτή των 46 ημερών, χαρακτηρίζεται από έντονες πιέσεις. Παρατηρούνται έντονες επεμβάσεις των ανακτόρων από τη μία και των νατοϊκών κύκλων από την άλλη, στην άσκηση έντονων πιέσεων στο Μακάριο και γενικότερα στην κυβέρνηση του⁵¹. Παράλληλα με τις εξελίξεις, συντηρητικές εφημερίδες στη Βρετανία, προέβαιναν σε έντονες επιθέσεις εναντίον του Μακαρίου και της Κυπριακής Κυβέρνησης, συνιστώντας τριχοτόμηση του νησιού μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας⁵².

Με τη βοήθεια των Αμερικανών διαμορφώθηκε ένα κοινό Βρετανοαμερικανικό σχέδιο, το σχέδιο Σάντι-Μπολ⁵³. Το σχέδιο προνοούσε την αποστολή μιας ειρηνευτικής δύναμης από χώρες του ΝΑΤΟ. Ο διοικητής της νατοϊκής ειρηνευτικής δύναμης θα ήταν Άγγλος, όπου θα έπαιρνε εντολές από μια επιτροπή με έδρα το Λονδίνο, στην οποία θα συμμετείχαν οι πρεσβευτές των χωρών της ειρηνευτικής δύναμης. Η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν θα συμμετείχε στην επιτροπή και τέλος θα οριζόταν ένας μεσολαβητής από χώρα του ΝΑΤΟ, ο οποίος θα αναλάμβανε το ρόλο της προσπάθειας για μια τελική διευθέτηση του Κυπριακού. Ο μεσολαβητής δεν θα προερχόταν από τις Η.Π.Α ή τις τρεις Εγγυήτριες Δυνάμεις.

Λόγω του ότι στη σύνταξη του σχεδίου Σάντι-Μπολ, υπήρχε η παρέμβαση του Αμερικανού υφυπουργού εξωτερικών Τζώρτζ Μπολ, έγινε αποδεχτό από την Τουρκία και επίσης από την ελληνική υπηρεσιακή κυβέρνηση Παρασκευόπουλου. Η κυβέρνηση Παρασκευόπουλου το δέχτηκε υπό ορισμένους όρους. Παρά τις προσπάθειες της Αθήνας, τις απειλές της Τουρκίας για στρατιωτική επέμβαση και τις υποδείξεις της Βρετανίας ότι το ενδεχόμενο πιθανής επέμβασης της Τουρκίας ήταν ορατό, εντούτοις ο Μακάριος το απέρριψε⁵⁴.

Ο Μακάριος πέρασε δραματικές και πιεστικές μέρες, εφόσον δεχόταν αφόρητες πιέσεις, οι οποίες ασκήθηκαν προς αυτόν έτσι ώστε να αποδεχτεί το τελικό Βρετανοαμερικανικό σχέδιο λύσης. Οι πιέσεις αυτές περιελάμβαναν απανωτά τηλεφωνήματα από την Ελλάδα, από μέρος του Πρωθυπουργού Παρασκευόπουλου, της Βασίλισσας Φρειδερίκης και επίσης του Οικουμενικού Πατριάρχη, Αθηναγόρα. Αξιοσημείωτο είναι ότι και ο τότε διάδοχος,

⁵¹Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.20

⁵²Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.109.

⁵³Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.119.

⁵⁴*Ibid.*, 119.

Κωνσταντίνος, επιστρατεύτηκε ώστε να τηλεφωνήσει και αυτός, με σκοπό την αλλαγή της στάσης του Μακαρίου⁵⁵.

Ο Μακάριος επέμενε στην απόρριψη του σχεδίου, εφόσον πίστευε και τόνιζε ότι μια Νατοϊκή λύση δεν θα ήταν αποδεκτή στο νησί, επειδή θεωρείτο ότι η βορειανατολική συμμαχία ήταν υπεύθυνη για όλες τις διακρίσεις που έλαβαν χώρα στο νησί, υπέρ των Τούρκων από η μια και εναντίον των Κύπριων από την άλλη. Εκείνο το οποίο ανέφερε συνεχώς στα διάφορα τηλεφωνήματα τα οποία δεχόταν, ήταν ότι επιβαλλόταν να διασφαλιστεί η Κύπρος από οποιαδήποτε εξωτερική επέμβαση και ιδίως από τον εκβιασμό της Τουρκίας για εισβολή⁵⁶.

Τόνιζε συνεχώς ότι μέχρι να επιτευχθεί πολιτική λύση στο πρόβλημα, έπρεπε να διασφαλιστεί η ειρήνη στο νησί με τη βοήθεια διεθνούς δύναμης των Ηνωμένων Εθνών και όχι του NATO, η οποία θα βρίσκεται κάτω από τις οδηγίες και την εποπτεία του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τόνιζε ότι δεν είχε σκοπό να αποκλείσει την ένταξη της Κύπρου στο NATO, φτάνει όμως τα στρατεύματα του NATO να βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα των Ηνωμένων Εθνών, προστατεύοντας το νησί χωρίς να προάγουν τη διχοτόμηση⁵⁷.

Ως αποτέλεσμα των αποτυχιών των Βρετανοαμερικανών Αξιωματούχων στην περιοχή, να επιτύχουν μια αποδεκτή λύση για τις δύο κοινότητες αλλά και με τις τουρκικές προειδοποιήσεις για πιθανή ενεχόμενη εισβολή στην Κύπρο, οι Αμερικανοί διακατέχονταν όλο και με περισσότερη ανησυχία για το ενδεχόμενο ενός ελληνοτουρκικού πολέμου. Χαρακτηριστικό αυτής της ανησυχίας για την κατάσταση στην περιοχή, ήταν η αναφορά Μπολ προς τον Τζόνσον, ότι η όλη κατάσταση ήταν πιο σοβαρή και επικίνδυνη σε σχέση με την περίοδο 1962 και την κρίση των πυραύλων στην Κούβα⁵⁸.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της κατάστασης, ο Τζόνσον έστειλε επιστολή σε όλους τους εμπλεκόμενους, τονίζοντας την ανάγκη για μια

⁵⁵Χρυσόστομος, Περικλέους, *Το Κυπριακό πρόβλημα. Η θεωρία των χαμένων ευκαιριών. Σχέδια λύσης 1948-1978*, Λευκωσία 1986, σ.121.

⁵⁶Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.111.

⁵⁷*Ibid.*, 111.

⁵⁸Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.207.

επισπευσμένη επίλυση της κρίσης. Επιπρόσθετα, λόγω της συνεχής άρνησης του Μακαρίου σε μια νατοϊκή ειρηνευτική δύναμη, τελικά οι Αμερικανοί συγκατατίθενται σε μια αποστολή ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών, παρά τις αρχικές αρνητικές τους αποφάσεις για ένα τέτοιο ενδεχόμενο⁵⁹.

2.2 Το ψήφισμα 186, του Συμβουλίου Ασφαλείας

Ο Μακάριος φαίνεται να ήταν εξαρχής αποφασισμένος, ώστε να προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ελπίζοντας σε μια υποστήριξη από τις αφροασιατικές χώρες. Δεν εμπιστευόταν το NATO και πιο συγκεκριμένα τα κράτη τα οποία θεωρούσαν την Τουρκία ως σύμμαχο τους, για εξυπηρέτηση των στρατηγικών και γεωπολιτικών τους συμφερόντων. Παρά την απόρριψη του σχεδίου Μπολ, ο Μακάριος άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο να επανέλθει σε αυτό, σε περίπτωση μη επιτυχίας της προσφυγής του στο Συμβούλιο Ασφαλείας⁶⁰.

Στις 15/2/1964, η Κύπρος προσέφυγε τελικά στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Στις 18/2/1964, η Κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου αντικαθιστά εκείνη του Ι. Παρασκευόπουλου, η οποία υποστήριζε θερμά την προσφυγή της Κύπρου. Η όλη προσπάθεια της Κύπρου διευκολύνθηκε σε μεγάλο βαθμό από την υποστήριξη του Γενικού Γραμματέα του Ο.Η.Ε, Ου Θαντ, ο οποίος χαρακτηριζόταν από την προσήλωση του, στις ηθικές αξίες του οργανισμού χωρίς να επηρεάζεται από τα συμφέροντα των υπερδυνάμεων⁶¹.

Έτσι, στις 4/3/1964, το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε παμψηφεί, το ψήφισμα 186, το οποίο αποτέλεσε σταθμό στη σύγχρονη ιστορία του Κυπριακού. Το Συμβούλιο Ασφαλείας κάλεσε όλα τα κράτη-μέλη να απέχουν από κάθε ενέργεια ή απειλή ενέργειας η οποία ενδεχομένως να επιδείνωνε την κατάσταση της Δημοκρατίας ή να έθετε σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη⁶². Η Κυβέρνηση της Κύπρου αναγνωρίστηκε ότι είχε και διατηρούσε την ευθύνη για την αποκατάσταση της τάξης και του νόμου. Επομένως κλήθηκε να πάρει όλα

⁵⁹ Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.207.

⁶⁰ Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.556.

⁶¹ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.123.

⁶² Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.558.

τα απαραίτητα και αναγκαία μέτρα, για τον τερματισμό της βίας και της αιματοχυσίας στο νησί⁶³.

Σύμφωνα με τον Λάμπρου (2004), ο Γενικός Γραμματέας του Ο.Η.Ε, διαμόρφωσε τη δομή του σχεδίου ψηφίσματος, όπου πάρα τις προσπάθειες από μέρους των Αμερικανών, Άγγλων και Τούρκων για διαφοροποίηση του σε βάρος της Κύπρου, δεν αλλοιώθηκε και αποτέλεσε τελικά τη βάση του ψηφίσματος. Το ψήφισμα 186 διασφάλιζε τα συμφέροντα της Δημοκρατίας πολύ καλύτερα σε σχέση με τις προτάσεις Σάντι-Μπολ⁶⁴.

Το ψήφισμα της 4^{ης} Μαρτίου, αποτέλεσε μια μερική επιτυχία της Κυπριακής Κυβέρνησης μέσα στις δύσκολες συνθήκες που επικρατούσαν⁶⁵. Ο Μακάριος, ενθαρρυσμένος από το όλο αποτέλεσμα, κατήγγειλε στις 4/4/1964 τη Συνθήκη Συμμαχίας με την Ελλάδα και την Τουρκία, ως άκυρη. Η Ελλάδα συμφώνησε με την ενέργεια του Μακαρίου, τονίζοντας ότι εν λόγω κίνηση αποτελεί απλώς την επισημοποίηση της πραγματικής κατάστασης⁶⁶.

Η απόφαση του Ο.Η.Ε για την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης, ανακούφισε σε κάποιο σημείο τους Αμερικανούς, οι οποίοι φαίνεται να ελαχιστοποίησαν σε κάποιο βαθμό τις ανησυχίες τους για το ενδεχόμενο μίας ελληνοτουρκικής σύρραξης. Οι προσπάθειες τους πλέον περιστρέφονταν γύρω από την ομαλοποίηση της πολιτικής κατάστασης στην Κύπρο και στην εξεύρεση μιας τελικής λύσης. Πάνω σε αυτή την πολιτική γραμμή επιχείρησαν να διαβουλευτούν και με τον ειδικό αντιπρόσωπο του Γ.Γ του Ο.Η.Ε για την Κύπρο, Σακάρι Τουομιόγια. Διαφαινόταν ότι την περίοδο Απριλίου – Μαΐου του 1964 τόσο η Ουάσιγκτον όσο και το Λονδίνο, προσανατολίζονταν στην επίλυση του Κυπριακού προβλήματος με ένωση με την Ελλάδα και παράλληλα εδαφικά ανταλλάγματα για την Τουρκία⁶⁷.

Το ψήφισμα της 4^{ης} Μαρτίου 1964 σήμανε και το επίσημο τέλος του Σχεδίου Σάντι-Μπολ. Παρόλα αυτά, κανένας δεν το αποκάλεσε χαμένη ευκαιρία. Αντιθέτως, ο Ι. Παρασκευόπουλος, τον Μάρτιο του 1966 αποποιήθηκε την από μέρους του αποδοχή του

⁶³ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.123.

⁶⁴ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.124..

⁶⁵ Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.559.

⁶⁶ Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.21.

⁶⁷ Παπαπολυβίου, Συρίγος, Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.207.

Σχεδίου αλλά και τις πιέσεις που κατέβαλε προς το Μακάριο. Ενδεχομένως όμως το σχέδιο Σάντι-Μπολ να υπήρξε μια πραγματική αποτυχημένη ευκαιρία των Αμερικανών, Άγγλων και Τούρκων στο να πετύχουν την κατάλυση του Κυπριακού κράτους και επιπρόσθετα να διχοτομήσουν το νησί⁶⁸.

2.3 Προσπάθειες για αμυντική θωράκιση της Κύπρου και η δεύτερη απειλή για Τουρκική εισβολή

Χαρακτηριστικό της όλης κατάστασης από την απόφαση της 4^{ης} Μαρτίου 1964, ήταν οι βίαιες και έντονες τουρκικές αντιδράσεις. Η απόφαση δεν μείωσε την ένταση στο νησί. Την επομένη της έγκρισης του ψηφίσματος, ένοπλες τουρκικές ομάδες έριξαν τους πρώτους πυροβολισμούς. Οι τουρκικές ένοπλες κινήσεις ξεκίνησαν από το κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα και στη συνέχεια, στις 6/3/64 μια βόμβα εξερράγη στις εγκαταστάσεις της Τουρκοκυπριακής κοινοτικής Βουλής. Η περίοδος μεταξύ Μαρτίου και Αυγούστου, παρουσιάζει τις πιο πολλές συγκρούσεις⁶⁹.

Οι Τούρκοι είχαν ως στόχο να στερεώσουν και να επεκτείνουν τον έλεγχο τους κατά κύριο λόγο σε περιοχές με πυκνούς τουρκικούς πληθυσμούς. Αυτή η πολιτική των Τουρκοκυπρίων είχε ως φυσικό αποτέλεσμα την αντίδραση των Ελληνοκυπρίων, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου οι Τουρκοκύπριοι εμπόδιζαν την ελεύθερη διακίνηση σε οδικές αρτηρίες ή επιπρόσθετα κινδύνευαν ελληνοκυπριακές περιοχές με πληθυσμούς που αποτελούσαν μειονότητα. Βίαιες αντιδράσεις σε πολλές περιπτώσεις ήταν αποτέλεσμα αντεκδίκησης, όπως το παράδειγμα της περιοχής του Αγίου Σωζόμενου⁷⁰.

Στις 25/2/64 η Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε στην εξαγγελία ως προς την πρόθεση της για αφοπλισμό των άτακτων και στη δημιουργία μιας δύναμης όπου θα εκτελούσε χρέη στρατού. Αυτή η δύναμη αποτελείτο από 5.000 ειδικούς αστυνομικούς, που στην ουσία αποτελούσε το πρώτο βήμα για τη δημιουργία στρατού, όπου στη συνέχεια μετονομάστηκε σε Εθνική Φρουρά. Στην αρχή η νεοσύστατη Εθνική Φρουρά στελεχώθηκε

⁶⁸ Περικλέους, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.124-125.

⁶⁹ Σταύρος. Παντελής, *Η Ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα 1986, σ.338.

⁷⁰ Markides, *Κύπρος*, ο.π., σ.138.

από εθελοντές οι οποίοι ελέγχονταν και εξοπλίζονταν με τις οδηγίες του Υπουργού Εσωτερικών, όπου μετά την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την Κυβέρνηση το 1963, έγινε και Αμύνης⁷¹.

Επειδή όπως διαφάνηκε, η έκρυθμη κατάσταση δεν θα τερματιζόταν, έπρεπε να γίνουν κάποιες διορθωτικές και αναγκαίες κινήσεις ώστε η Εθνική Φρουρά να σταματήσει να επανδρώνεται από εθελοντές. Επομένως, την 1/6/64 θεσπίστηκε ο νόμος περί Εθνικής Φρουράς ο οποίος προκάλεσε, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, τις αντιδράσεις της Τουρκίας, της Αγγλίας και των Η.Π.Α, εφόσον παραβίαζε το Σύνταγμα⁷².

Τα γεγονότα εξελίσσονταν ραγδαία και επικίνδυνα στην Κύπρο. Στις 11 και 26 Απριλίου υπήρξαν βίαιες μάχες με επίκεντρο το κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα. Την επόμενη μέρα ο Ου Θαντ ανακοινώνει ότι παρά την παρουσία δυνάμεων του Ο.Η.Ε στο νησί, τον προηγούμενο μήνα είχαν διαπραχθεί 126 επεισόδια ανταλλαγής πυροβολισμών. Λίγες μέρες αργότερα, ο Ου Θαντ είχε προβεί σε μια δήλωση η οποία σημείωνε ότι η αποστολή του Ο.Η.Ε στην Κύπρο δεν διαφαίνεται να έχει καμιά ελπίδα επιτυχίας αν δεν αφοπλίζονταν όλοι οι άτακτοι. Ο Μακάριος όμως στις 14 Μαΐου σε ένα υπόμνημα το οποίο απέστειλε στον Σακάρι Τουομιόγια, διατύπωνε τις προτάσεις του για ένα ενιαίο κράτος, το οποίο παρείχε εγγυήσεις ως προς την τουρκική μειονότητα. Τα τουρκικά σχέδια όμως είχαν ως στόχο τη διχοτόμηση⁷³.

Στις 16 Φεβρουαρίου έγιναν εκλογές στην Ελλάδα όπου στην πρωθυπουργία επανερχόταν ο Γιώργος Παπανδρέου. Η εκλογή αυτή συνοδευόταν και με σημαντική στροφή σε σχέση με τους πολιτικούς χειρισμούς στο Κυπριακό. Η πολιτική αυτή συνιστούσε ή καλύτερα έθετε ως προϋπόθεση καταρχάς την κατάργηση του κυπριακού κράτους και στη συνέχεια εδαφικές παραχωρήσεις στην Τουρκία που στην πράξη, αυτό μεταφραζόταν ως διχοτόμηση. Η Ελληνική Κυβέρνηση έθετε ως στόχο την ενσωμάτωση του νησιού στο γεωγραφικό και στρατηγικό χώρο του ΝΑΤΟ. Ο Παπανδρέου στρεφόταν προς τη Δύση, ο οποίος τόνιζε τον κίνδυνο κομμουνιστικοποίησης της Κύπρου και μετατροπή της σε Κούβα

⁷¹ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.130.

⁷² *Ibid.*, 130-131.

⁷³ Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.398-399.

της Μεσογείου. Πίστευε ότι με αυτές τις κινήσεις θα εξασφάλιζε τη στήριξη της Δύσης για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, παράλληλα με την τουρκική συγκατάθεση⁷⁴.

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, η αμυντική δύναμη της Κύπρου ενισχύθηκε πρώτα με τη συγκρότηση της Εθνικής Φρουράς και δεύτερο με την άφιξη στο νησί των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων. Η αποστολή των ελληνικών δυνάμεων έγινε γρήγορα γνωστή στο διεθνή περίγυρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η Τουρκία να ζητήσει επείγοντως έκτακτη σύγκλιση του NATO και επιπρόσθετα ο Τούρκος πρωθυπουργός Ισμέτ Ινονού, απειλούσε τις Η.Π.Α ότι σκόπευε να διαπράξει επέμβαση στο νησί⁷⁵.

Επακόλουθο των γεγονότων, ήταν η επιστολή του Προέδρου των Η.Π.Α, Τζόνσον, στην οποία με αυστηρό ύφος οι Αμερικάνοι σταμάτησαν την τουρκική πρόθεση, την οποία θεωρούσαν αδικαιολόγητη και απερίσκεπτη λόγω των κινδύνων που ελλόχευαν στην περιοχή. Οι Αμερικάνοι αλλά και γενικότερα το NATO, θεωρούσαν ότι μια τέτοια ενέργεια δεν θα άφηνε την ΕΣΣΔ αμέτοχη. Ο Τζόνσον διαφωνούσε με τη θέση της Τουρκίας, ότι, η Συνθήκη Εγγυήσεως έδινε το δικαίωμα στην Τουρκία να επέμβει στην Κύπρο⁷⁶.

⁷⁴ Μιλτιάδης. Χριστοδούλου, Κύπρος η Διχοτόμηση, *Μια πορεία χωρίς ανακοπή*, Λευκωσία 1996, σ.74-75.

⁷⁵ Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.23.

⁷⁶ Χρυσόστομος. Περικλέους, *Κυπριακή Δημοκρατία 50 χρόνια*, Αθήνα 2010, σελ.451-452.

Κεφάλαιο 3

Αναζήτηση λύσης και τα σχέδια Άτσενσον

Στις 24/3/64, ο Γ.Γ του Ο.Η.Ε, διόρισε τον Σακάρι Τουομιόγια ως μεσολαβητή για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Οι Η.Π.Α όμως δεν επιθυμούσαν την ανάμειξη του Ο.Η.Ε στο πρόβλημα αλλά ευνοούσαν λύση μέσω διαπραγματεύσεων Ελλάδας και Τουρκίας⁷⁷. Σημαντικό πρωτογενές υλικό, το οποίο βρίσκεται σε αμερικανικά και στα βρετανικά αρχεία, επιβεβαιώνει δευτερογενείς πηγές οι οποίες δείχνουν ότι, το 1964 οι Η.Π.Α ευνοούσαν τη διχοτόμηση του νησιού ως λύση αυτού του ενοχλητικού προβλήματος⁷⁸.

Εφόσον οι Η.Π.Α επιθυμούσαν να λύσουν το Κυπριακό βάσει των δικών τους συμφερόντων και προτεραιοτήτων, ο Τζονσον όρισε ως μεσολαβητή για το Κυπριακό τον Ντην Άτσενσον, πρώην Υπουργό Εξωτερικών. Ο Άτσενσον άρχισε τις επαφές του με τους αντιπροσώπους της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ο Παπανδρέου υποστήριζε ότι η λύση έπρεπε να είναι η Ένωση, η οποία έλεγε ότι ήταν η καταλληλότερη ως προς την οριστική επίλυση του προβλήματος. Τη θέση αυτή φαίνεται πως δεν την υποστήριζε μόνο η Ελλάδα, αλλά αυτή τη φορά και οι Η.Π.Α και η Βρετανία⁷⁹.

Οι συνομιλίες άρχισαν στη Γενεύη με αντιπροσώπους της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ο Άτσενσον, στη Γενεύη στις 5/6/64 είχε την ευθύνη του κύριου ρυθμιστή των συνομιλιών και το ρόλο της δημιουργίας των σχεδίων και των αποφάσεων που λαμβάνονταν. Αντιθέτως, ο Σακάρι Τουομιόγια, ως εκπρόσωπος του Ο.Η.Ε παραμερίστηκε και αρκέστηκε στον παθητικό ρόλο, να ακολουθεί απλώς τα βήματα του αμερικανού διπλωμάτη⁸⁰. Ο

⁷⁷ Λάμπρου, Τα χρόνια, ο.π., σ.147.

⁷⁸ Περικλέους, Κυπριακή, ο.π., σ.452-453.

⁷⁹ Ηρακλείδης, Το Κυπριακό, ο.π., σ.103-104.

⁸⁰ Περικλέους, Το Κυπριακό, ο.π., σ.127.

Άτσενσον στη Γενεύη, προσπαθούσε στην ουσία να βρει το κοινό σημείο των ελληνικών και των τουρκικών θέσεων⁸¹.

Η μεσολάβηση του αμερικανού διπλωμάτη, απέβλεπε στην τελική λύση του προβλήματος με πρώτιστο στόχο την ικανοποίηση των Αμερικανικών και Τουρκικών στρατηγικών συμφερόντων και ακολούθως τον πόθο της Ελλάδας για ένωση με τη Κύπρο. Στην ουσία όμως, αν το σχέδιο αυτό υιοθετείτο, θα διχοτομούσε το νησί και στη συνέχεια θα διέλυε το ανεξάρτητο κράτος των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Η ανεξαρτησία της Κύπρου επηρέαζε και απειλούσε τα συμφέροντα των Η.Π.Α εφόσον α) υπήρχε κίνδυνος τουρκικής επέμβασης στην Κύπρο με ανοικτό το ενδεχόμενο ενός ελληνοτουρκικού πολέμου, β) επηρέαζε αρνητικά τις σχέσεις Αμερικής και Τουρκίας γ) ενδυνάμωνε τη θέση της ΕΣΣΔ και του ΑΚΕΛ στο νησί, δ) προκαλούσε προβλήματα στον Ο.Η.Ε και τέλος ε) υπονόμει το ΝΑΤΟ⁸².

3.1 Τα σχέδια Άτσενσον

Ο Άτσενσον έβλεπε ότι η Τουρκία ενδιαφερόταν πιο πολύ για την αποκατάσταση του εθνικού της γόητρου, αντί για τους Τουρκοκύπριους. Αυτό οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι έπρεπε να δοθούν ανταλλάγματα στη Τουρκία, που να ικανοποιούν τόσο το εθνικό τους γόητρο όσο και τα στρατηγικά τους συμφέροντα. Έτσι η Τουρκία θα αποδεχόταν και την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Τέλος, όλα αυτά θα οδηγούσαν στην νατοϊκοποίηση του νησιού, εφόσον δυο χώρες μέλη του ΝΑΤΟ θα είχαν δικαίωμα κυριαρχίας στο νησί⁸³.

Τα πιο πάνω σχέδια του αμερικανού διπλωμάτη αποτυπώθηκαν σε ένα σχέδιο, το οποίο είναι γνωστό ως το πρώτο Σχέδιο Άτσενσον. Το Σχέδιο προνοούσε καταρχάς την ένωση Κύπρου και Ελλάδας. Ως αντάλλαγμα, η Τουρκία θα αποκόμιζε τα πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα επί της χερσονήσου της Καρπασίας. Επίσης, θα έπαιρνε από την Ελλάδα το νησί Καστελλόριζο και θα δημιουργούσε στρατιωτική βάση στην Καρπασία. Το σχέδιο, επιπρόσθετα, έδινε κάποια προνόμια στους Τουρκοκύπριους που θα αποφάσιζαν να

⁸¹ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.148.

⁸² Γιώργος. Τενεκίδης, Γιάννος Κρανιδιώτης, *Κύπρος, Ιστορία, Προβλήματα και αγώνες του λαού της*, 2^η Έκδοση, Αθήνα 2000, σ.369.

⁸³ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.149.

μείνουν στο ελληνικό κομμάτι του νησιού⁸⁴. Η Τουρκία αποδέχθηκε το πρώτο Σχέδιο Άτσενσον. Από μέρους της ελληνικής πλευράς το Σχέδιο χαρακτηρίστηκε ως απαράδεκτο και απορρίφθηκε χωρίς όμως εκ των προτέρων να γνωστοποιηθεί και να συζητηθεί με το Μακάριο⁸⁵. Η ελληνική κυβέρνηση δεν αποδέχτηκε το σχέδιο ως έχει, με την ελπίδα, όπως διαφαίνεται μέσα από επιστολή του Γ. Παπανδρέου προς τον Άτσενσον, ότι έπρεπε να γίνει περαιτέρω διαβούλευση, επεξεργασία και βελτίωση ώστε να μπορεί να γίνει αποδεκτό και από το Μακάριο⁸⁶.

Παρόλα αυτά, ο Παπανδρέου ο οποίος βρισκόταν αντιμέτωπος με τις δυτικές πιέσεις, συνέχιζε τις διαπραγματεύσεις τονίζοντας πως ο ίδιος αποδεχόταν το σχέδιο αλλά εκείνος που το απέρριπτε δεν ήταν άλλος από τον Μακάριο. Αξιοσημείωτο είναι ότι όλα γίνονταν χωρίς την παρουσία του Μακαρίου ή κάποιου εκπροσώπου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο Μακάριος, προς τα τέλη Ιουνίου πήγε στην ελληνική πρωτεύουσα για συνάντηση με την ελληνική κυβέρνηση με στόχο τη συνεννόηση. Αποτέλεσμα των συναντήσεων του Μακαρίου στην Αθήνα ήταν να πείσει την ελληνική κυβέρνηση ότι τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο σχέδιο, το οποίο είχε τροχειοδρομηθεί, έπρεπε να απορριφθούν. Ο Μακάριος θεωρούσε τα σχέδια διχοτομικά και επιπλέον εμπεριείχαν συγκαλυμμένη μορφή διπλής ένωσης. Παρότι διαφάνηκε ότι η ελληνική κυβέρνηση είχε πεισθεί, ο Παπανδρέου συνέχιζε τις συνομιλίες στη Γενεύη ακολουθώντας άλλο δρόμο, όπου τελικά αποδεχόταν με ενθουσιασμό το δεύτερο σχέδιο⁸⁷.

Το δεύτερο σχέδιο Άτσενσον το οποίο χαρακτηρίστηκε ως πιο ελκυστικό για τους Έλληνες και κατ' επέκταση για τους Κύπριους, προνοούσε ότι η βάση στην Καρπασία θα δινόταν στους Τούρκους, όχι όμως κατά κυριαρχία αλλά με μια μορφή ενοικίου για 50 χρόνια. Αυτό αποτελούσε και τη βασικότερη διαφορά από το πρώτο σχέδιο. Η τουρκική πλευρά απέρριψε την πρόταση παραχώρησης βάσης στην Καρπασία με τη μορφή ενοικίου. Επέμενε να της δοθεί σημαντική έκταση ελληνικών εδαφών υπό μορφή κυριαρχίας, με αντάλλαγμα την αποδοχή της ένωσης Κύπρου-Ελλάδας. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Άτσενσον

⁸⁴Κρατιδίωτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.213-215.

⁸⁵Περικλέους, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.133.

⁸⁶Κρατιδίωτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.25.

⁸⁷Μιλτιάδης. Χριστοδούλου, *Κύπρος η Διχοτόμηση, Μια πορεία χωρίς ανακοπή*, Λευκωσία 1996, σ.77.

δε σταμάτησε τις προσπάθειες του μετά την απόρριψη του σχεδίου από την Τουρκία, παρά όταν το σχέδιο απορρίφθηκε οριστικά από την ελληνική πλευρά στις 21/8/64⁸⁸.

Αντίθετα με τους Ελληνοκύπριους, η ελληνική πλευρά είδε με συμπάθεια το δεύτερο σχέδιο. Ο Παπανδρέου «ερωτοτροπούσε» στην ιδέα του δεύτερου σχεδίου εφόσον έβλεπε ένα όνειρο του να πραγματοποιείται. Έβλεπε ένα πόθο του ελληνισμού να φτάνει στην ολοκλήρωση του, που αυτό δεν ήταν τίποτε άλλο από την Ένωση. Χαρακτηριστική ήταν και η φράση του, «μας δίνουν μια πολυκατοικία έναντι αντιπαροχής ενός διαμερίσματος». Ωστόσο, σε συζητήσεις που έγιναν στην Αθήνα, ο Μακάριος έπεισε τον Παπανδρέου και τους συνεργάτες του ότι επιβαλλόταν να απορριφθούν και τα δυο σχέδια, δια το λόγο ότι οι λύσεις Άτσενσον δεν ήταν εθνικά συμφέρουσες⁸⁹.

Η διπλή προσπάθεια του Άτσενσον που τελικά κατέληξε σε αδιέξοδο, αποδεικνύει και πάλι όπως και στο σχέδιο Σάντι-Μπολ, πως χάθηκε ακόμη μια ευκαιρία για επίτευξη διχοτόμησης στο νησί. Η αμερικανική διπλωματία όμως, δεν εγκατέλειψε την προσπάθεια της για διχοτόμηση του νησιού υπό το πρόσχημα κάποιας διπλής ένωσης. Έτσι μετά την αποτυχία του Σχεδίου Άτσενσον, προχώρησε σε ασφυκτικές πιέσεις προς την ελληνική κυβέρνηση για την αποδοχή ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου ενώ συνάμα προσπαθούσε να επηρεάσει παρασκηνιακά τις προσπάθειες του μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών, Γκάλο Πλάζα⁹⁰.

Οι συνεχιζόμενες συρράξεις στην Κύπρο, τον Αύγουστο του 1964, αναζωογονούσαν τους παλιούς φόβους της Αμερικής για το κυπριακό ζήτημα το οποίο παρέμενε άλυτο και τους κινδύνους που παραμόνευαν στην περιοχή, με αρνητικό αντίκτυπο στα δυτικά συμφέροντα. Στις 6 Αυγούστου ο Γρίβας επέστρεψε στην Κύπρο και αμέσως, την ίδια μέρα δηλαδή, με τις διαταγές του αρχίζουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στη Μανσούρα, στη περιοχή Τυλληρίας⁹¹. Στις 8 Αυγούστου στην περιοχή των Κόκκινων εμφανίστηκαν και έκαναν αισθητή τη παρουσία τους 30 τουρκικά αεροπλάνα. Την επόμενη όμως μέρα εμφανίστηκαν 64 τουρκικά αεροπλάνα, τα οποία βομβάρδισαν αδιακρίτως χωριά της

⁸⁸ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.152.

⁸⁹ Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.594-595.

⁹⁰ Περικλέους, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.134-136.

⁹¹ Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.223.

περιοχής. Τα αξιοσημείωτο της όλης υπόθεσης είναι ότι τα αεροπλάνα και οι βόμβες ναπάλμ που χρησιμοποιήθηκαν είχαν δοθεί στην Τουρκία από τους Αμερικανούς, για αμυντικούς σκοπούς του ΝΑΤΟ⁹².

Η Αθήνα αντέδρασε και έκανε σαφές ότι αν δεν σταματούσαν οι βομβαρδισμοί, η μόνη λύση δεν θα ήταν άλλη από την επέμβαση. Η Σοβιετική Ένωση υποστήριξε την Αθήνα. Στις 9 Αυγούστου, η Λευκωσία είχε ζητήσει τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης όσον αφορά την προστασία της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας της Κύπρου. Έτσι στις 15 Αυγούστου το Κρεμλίνο διακήρυξε ότι αν γίνει εισβολή στην Κύπρο, η Σοβιετική Ένωση θα επέμβει για τη διατήρηση της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας της Κύπρου⁹³. Οι φόβοι της Αμερικής για πιθανότητα ανάμειξης της ΕΣΣΔ στο Κυπριακό, οδήγησαν την Ουάσιγκτον σε καταδίκη των τουρκικών βομβαρδισμών, στο Συμβούλιο Ασφαλείας⁹⁴.

3.2 Η Πολιτική κρίση και η έκθεση Γκάλο Πλάζα

Το Σεπτέμβριο του 1964, παρά την αντίδραση των Η.Π.Α και την αντίθεση της ελληνικής πλευράς, οι Υπουργοί Εμπορίου και Εξωτερικών της Κύπρου πήγαν στη Μόσχα όπου υπέγραψαν συμφωνία αγοράς πολεμικού υλικού⁹⁵. Το γεγονός αυτό προκάλεσε όξυνση των σχέσεων Ελλάδας-Κύπρου και Μακαρίου-Γρίβα. Ο Μακάριος, κατηγορήθηκε από τους Έλληνες Αξιωματικούς και από τον Γρίβα ως φιλοκουμμουνιστής και ότι εργαζόταν εναντίον της Ένωσης. Ξεκίνησε μια επίμονη εκστρατεία εναντίον του Μακαρίου, τόσο σε Λευκωσία όσο και σε Αθήνα, ότι ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας και εναντίον της Ένωσης. Χαρακτηριστικό είναι ότι στάλθηκαν στη Λευκωσία άνθρωποι της Ελληνικής Κυβέρνησης, ώστε να ενισχύσουν χρηματικά τον αντιμακαριακό τύπο⁹⁶. Αποκορύφωμα της κορύφωσης της κατάστασης, ήταν οι ρωσικοί αντιαεροπορικοί πύραυλοι της Κύπρου να φθάσουν στην Αίγυπτο. Αυτό οδήγησε στις έντονες απειλές της Τουρκίας και στην έντονη πίεση της Αμερικής προς την Ελλάδα, ώστε να πιέσουν τον Μακάριο να ματαιώσει τη μεταφορά τους στο νησί, πράγμα το οποίο έγινε και οι πύραυλοι έμειναν στην Αίγυπτο.

⁹² Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.403.

⁹³ Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.404.

⁹⁴ Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.370.

⁹⁵ Κρανιδιώτης, *Οι Διεθνείς*, ο.π., σ.44.

⁹⁶ *Ibid.*, 44.

Επιπρόσθετα το Σεπτέμβριο, ο Άτσενσον, σε σύσκεψη που είχε με τον Αμερικανό Πρόεδρο Τζόνσον και τον Υφυπουργό Εξωτερικών Μπολ, διατύπωσε την άποψη ότι κατάληψη της Καρπασίας από την Τουρκία, θα οδηγούσε αυτόματα στην ένωση Κύπρου-Ελλάδας. Ωστόσο, ο Πρόεδρος δεν συμφώνησε μαζί του παρόλο που ο Άντσενσον επέμενε ότι αυτό αποτελούσε τη μόνη εφικτή λύση. Εξάλλου το Νοέμβριο υπήρχαν προεδρικές εκλογές στις οποίες ο Τζόνσον θα διεκδικούσε για δεύτερη φορά το αξίωμα και γι αυτό δεν ήθελε άλλα προβλήματα⁹⁷.

3.3 Η Έκθεση Γκάλο Πλάζα

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1964 πέθανε Σακάρι Τουομιόγια και στη θέση του διορίστηκε νέος μεσολαβητής ο Γκάλο Πλάζα. Στις 26 Μαρτίου 1965, ο νέος μεσολαβητής ύστερα από διαβουλεύσεις που είχε με αντίστοιχα μέρη, υπέβαλε την έκθεση του στον Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. Η μεσολάβηση του Πλάζα απέτυχε αλλά οι θέσεις του συγκαταλέγονταν και θεωρούνταν από τις πιο αξιόλογες αναλύσεις του προβλήματος. Η έκθεση ήταν διατυπωμένη με μια χαρακτηριστική αντικειμενικότητα η οποία δεν απέδιδε κατηγορίες ή ευθύνες στις δυο πλευρές. Διατύπωνε σαφώς πως ορισμένες ρυθμίσεις των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, δεν συνέτειναν καθόλου στη λειτουργικότητα του κράτους⁹⁸.

Η εμπεριστατωμένη έκθεση του Πλάζα, υποστήριζε ότι η λύση έπρεπε να έρθει μέσω διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην ελληνική και την τουρκική κοινότητα, οι οποίες θα οδηγούσαν στη δημιουργία ενός ενιαίου κράτους, ανεξάρτητου με την παράλληλη κατοχύρωση των δικαιωμάτων της Τουρκικής μειονότητας⁹⁹. Η νέα λύση που έπρεπε να αναζητηθεί, επιβαλλόταν να είναι σύμφωνη με τις αρχές του Ο.Η.Ε, ενώ απέκλειε τη λύση της διχοτόμησης ή της ένωσης. Τόνιζε ότι πολλά πολιτικά δικαιώματα που δόθηκαν στη μειονότητα, δηλαδή τους Τουρκοκύπριους, αποτελούσαν συνταγματική παραδοξότητα. Παρόλο που αυτά τα υπερβολικά προνόμια είχαν ως στόχο την προστασία της μειονότητας

⁹⁷ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.160.

⁹⁸ Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.603-604.

⁹⁹ Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.45.

από την υποταγή της πλειοψηφίας, ήταν αδύνατο να μπορεί να υπάρξει λύση βάσει αυτής της συνταγματικής παραδοξότητας¹⁰⁰.

Ο Πλάζα διατύπωνε την αναγνώριση του προς το δικαίωμα της Κύπρου ως ανεξάρτητο κράτος να μπορεί να αποφασίζει για την ένωση του με ένα άλλο. Με επίγνωση όμως των πραγμάτων, τόνιζε πως εάν η ένωση πραγματοποιείτο χωρίς την τουρκική θέληση, αυτό θα οδηγούσε σε συγκρούσεις των δύο κοινοτήτων στο νησί και περαιτέρω σε διατάραξη των σχέσεων Αθήνας-Άγκυρας. Επιπλέον θα οδηγούσε σε περιπέτειες την ειρήνη στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό το κομμάτι της έκθεσης του, ερμηνευόταν ως κριτική προς τα σχέδια μονομερούς Ένωσης¹⁰¹.

Σημαντικό επίσης στοιχείο της έκθεσης Πλάζα, ήταν και η εισήγηση του για αποστρατικοποίηση του νησιού. Αυτό όπως υποστήριζε θα οδηγούσε στη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στο νησί και στην Ανατολική Μεσόγειο. Για τις βρετανικές βάσεις έλεγε ότι δεν υπήρχε θέμα προς συζήτηση εφόσον δεν ανήκουν στα εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας¹⁰².

Οι επαφές του Πλάζα με τις δύο κοινότητες τον οδήγησαν στο τελικό συμπέρασμα ότι μόνο η λύση της ανεξαρτησίας προσφέρει κοινό έδαφος για κοινή συμφωνία. Η ανεξαρτησία θα γινόταν δεκτή και από τους Τουρκοκύπριους, αν παρέχονταν εγγυήσεις ότι δεν θα επερχόταν η Ένωση στο μέλλον και ότι θα υπήρχαν εγγυήσεις δεσμευτικές ως προς την ασφάλεια της τουρκοκυπριακής μειονότητας. Η λύση που πρότεινε ο Πλάζα ήταν ένα πλήρης ανεξάρτητο κράτος, το οποίο θα έπαιρνε την πρωτοβουλία να παραμείνει ανεξάρτητο χωρίς να υπάρχει πρόθεση για οποιαδήποτε μελλοντική ένωση με οποιοδήποτε άλλο κράτος. Θα δημιουργείτο μια ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία με πλήρης εγγυήσεις για την ασφάλεια όλων των πολιτών της ώστε να μπορεί η λύση να γίνει αποδεκτή και από τις δύο κοινότητες¹⁰³.

¹⁰⁰ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.203.

¹⁰¹ Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.604.

¹⁰² *Ibid.*, 608.

¹⁰³ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.205.

Προς αυτή την κατεύθυνση ο Πλάζα επικροτούσε τα μέτρα που ο Μακάριος δήλωνε ότι επρόκειτο να πάρει σε περίπτωση λύσης, όπως να συμπεριλάβει στο Σύνταγμα ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδης ελευθερίες ανάλογα με αυτά της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών¹⁰⁴. Ο μεσολαβητής ολοκλήρωσε την έκθεση του με την εισήγηση όπως οι δύο κοινότητες προχωρούσαν σε μια αμοιβαία διευθέτηση του προβλήματος, στα πλαίσια του ψηφίσματος της 4^{ης} Μαρτίου 1964 και των δικών του διατυπώσεων. Τέλος, η όποια συμφωνία, θα έπρεπε να τεθεί προς το λαό ολόκληρου του νησιού για δημοψήφισμα. Ο Πλάζα ως πολιτικός και διπλωμάτης επιδίωξε να βγάλει το Κυπριακό έξω από το γεωπολιτικό και στρατιωτικό του πλαίσιο, το οποίο επιδίωξε να λύσει ο Άτσενσον. Ο Πλάζα έβλεπε το όλο θέμα γύρω από μια πιο ανθρώπινη και φιλελεύθερη οπτική γωνία, παρά γύρω από μια στρατηγική και πολιτική άποψη¹⁰⁵.

Η Άγκυρα και οι Τουρκοκύπριοι απέρριψαν την έκθεση του Πλάζα επειδή όπως υποστήριζαν ήταν απαράδεκτη και δικαίωνε τις ελληνοκυπριακές θέσεις. Αυτή τους η κίνηση έβγαλε την Αθήνα και τη Λευκωσία από ενδεχόμενα διλήμματα ως προς την αποδοχή της. Έκτοτε, οι Τουρκοκύπριοι απείλησαν ότι δεν επρόκειτο να λάμβαναν μέρος σε οποιαδήποτε διαδικασία στην οποία θα λάμβανε μέρος και ο Πλάζα, επειδή όπως έλεγαν διατύπωνε τις ίδιες θέσεις με τον Μακάριο. Εκπρόσωπος του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών αναφερόταν σε ρήξη των σχέσεων Τουρκίας και Γ.Γ του Ο.Η.Ε¹⁰⁶.

Με εξαίρεση το θέμα της Ένωσης, σε όλα τα άλλα σημεία, οι διατυπώσεις του μεσολαβητή δικαίωναν τις απόψεις της ελληνοκυπριακής πλευράς. Κρίνεται ως πολύ σημαντικό ότι ένας αξιωματούχος του Ο.Η.Ε, αντικρίζοντας το πρόβλημα από τη θέση και άποψη των Ηνωμένων Εθνών, διατύπωσε ότι η κρίση στο νησί ήταν αποτέλεσμα των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου και ήταν αδύνατη η επαναφορά ξανά αυτών των συμφωνιών. Δεν ήταν δίκαιη η λύση ομοσπονδίας αλλά το ορθό ήταν η δημιουργία ενός ενιαίου ανεξάρτητου κράτους, στο οποίο θα κυβερνά η πλειοψηφία και συνάμα θα προστατεύεται η μειοψηφία, όπου τέλος έτσι θα υπήρχε η δυνατότητα συνύπαρξης των δυο κοινοτήτων¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.205.

¹⁰⁵ Τζεργιάς, *Ιστορία*, ο.π., σ.611.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 611.

¹⁰⁷ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.205-206.

Παρόλα αυτά, η ελληνική πλευρά δεν κατέφερε να αξιοποιήσει, όσο έπρεπε, τα θετικά στοιχεία της έκθεσης Πλάζα. Ο λόγος ήταν η αναφορά του μεσολαβητή προς τους Ελληνοκύπριους να αποφύγουν την Ένωση. Αντιθέτως, ο Μακάριος αντιμετώπισε την έκθεση πολύ θετικά και με επιστολή του προς το Γ.Γ Ο.Η.Ε τον προέτρεπε να καλέσει τις δύο κοινότητες σε συνομιλίες. Εχθρικά αντιμετωπίστηκε η έκθεση από τον Γρίβα και τους οπαδούς του στην Κύπρο¹⁰⁸.

Η πορεία της Αμερικανικής πολιτικής στο Κυπριακό μέχρι αυτή την περίοδο, διαμορφώθηκε ως εξής. Το κυπριακό πρόβλημα τοποθετήθηκε εντός των στρατηγικών συμφερόντων της Αμερικής και του ΝΑΤΟ, που οδηγούσε σε μια τακτική ικανοποίησης της Τουρκίας στο Κυπριακό. Αυτό φάνηκε ξεκάθαρα δύο φορές το 1965, στα Ηνωμένα Έθνη. Πρώτο, όταν ο Πλάζα παρουσίαζε την έκθεση του για το Κυπριακό, αυτή απορρίφθηκε ασυζητητί από την Τουρκία ενώ η Αμερική δεν τήρησε άλλη στάση από εκείνη της συμμάχου της. Αργότερα στις 18 Δεκεμβρίου, η Αμερική ταυτίστηκε και πάλι με την Τουρκία και ψήφισαν εναντίον του ψηφίσματος 2077 (XX), το οποίο αναγνώριζε την Κυπριακή Δημοκρατία ως ισότιμο μέλος του Ο.Η.Ε, που τυγχάνει ολοκληρωτικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας χωρίς να υπάρχει εξωτερική επέμβαση¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Λάμπρου, *Τα χρόνια*, ο.π., σ.206.

¹⁰⁹ Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.370-371.

Κεφάλαιο 4

Η πορεία του Κυπριακού σε σχέση με τις εξελίξεις στην Ελλάδα

Ο Γεώργιος Παπανδρέου παραιτήθηκε στις 15 Ιουλίου 1965. Τι όμως είχε προηγηθεί; Σε αυτό το διάστημα οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, εφάρμοσαν ένα σχέδιο ώστε να επηρεάσουν αρνητικά, βουλευτές και στελέχη της Ένωσης Κέντρου, υποσκάπτοντας την ηγεσία τους για ατολμία και έλλειψη πολιτικού θάρρους. Επίσης κατηγορούσαν την ηγεσία του Κέντρου για αδυναμία αποφασιστικών χειρισμών των δύσκολων καταστάσεων που είχε να αντιμετωπίσει ο δυτικός κόσμος. Η Αμερική έκανε εμφανές πλέον με τις κινήσεις της, ότι δεν ευνοούσε την παραμονή του Παπανδρέου στην πρωθυπουργία. Τον καθιστούσαν υπεύθυνο γιατί δεν απότρεψε την ρωσοκυπριακή συνεργασία και επιπλέον απόρριψε και το σχέδιο Άτσενσον, μετά από πιέσεις του Μακαρίου¹¹⁰.

Μετά την παραίτηση του Γεώργιου Παπανδρέου έχουμε την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Στέφανο Στεφανόπουλο. Η εκλογή του Στεφανόπουλου δεν αποτέλεσε σημείο δημιουργίας καλών σχέσεων μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας. Η ελληνική κυβέρνηση κάνει στροφή προς απευθείας διάλογο με την τουρκική ηγεσία. Ο Στεφανόπουλος κατηγορούσε τον Μακάριο ως τον υπαίτιο της αποτυχίας της Ένωσης. Η Λευκωσία όμως έκανε σαφές στην Αθήνα τους κινδύνους που εμπεριείχε ο διάλογος με την Τουρκία, που κατά τη γνώμη της θα οδηγούσε στη διπλή ένωση και όχι στην Ένωση ¹¹¹.

Πάγια πολιτική του Στεφανόπουλου ήταν να παραμερίσει το ρόλο του Μακαρίου στο Κυπριακό και συνάμα να δώσει πρωτεύοντα ρόλο στο Γρίβα. Αποκορύφωμα της

¹¹⁰Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.46.

¹¹¹Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.47.

κυβέρνησης του Στεφανόπουλου ήταν το πρωτόκολλο του Παρισιού στις 17 Δεκεμβρίου του 1966. Τα πρωτόκολλο αποτελούσε μια συμφωνία Ελλάδας-Τουρκίας, όπου η Ελλάδα αναλάμβανε ρόλο διάλυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας και στη συνέχεια την παραχώρηση εδαφικών ανταλλαγμάτων στην Τουρκία. Δεν επιτεύχθηκε ποτέ, αφού υπογράφηκε στις 17/12 και στις 21/12 η Κυβέρνηση Στεφανόπουλου υπέβαλε παραίτηση¹¹².

Οι εκλογές στην Ελλάδα οι οποίες θα γίνονταν στις 28 Μαΐου 1967 όπως είχε προγραμματιστεί, δεν έγιναν ποτέ. Στις 21 Απριλίου, μια ομάδα αξιωματικών του στρατού με αρχηγό τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες πληροφοριών Αθήνας και Ουάσιγκτον έθεσε σε εφαρμογή ένα προκαθορισμένο από το ΝΑΤΟ σχέδιο έκτακτης ανάγκης και έτσι οδήγησαν την Ελλάδα σε μία καταστροφική στρατιωτική δικτατορία. Μετά την κατάσταση στην Ελλάδα πολλοί Κύπριοι πίστευαν ότι τα ελληνικά στρατεύματα στο νησί θα προσπαθούσαν, δια της βίας, ανατροπή του Μακαρίου για χάρη της Ένωσης¹¹³.

Ο Μακάριος ήταν γνώστης της όλης κατάστασης, εφόσον επί πρωθυπουργίας Παπανδρέου και Στεφανόπουλου ανατέθηκαν στον Γρίβα πολλές αρμοδιότητες στο στρατιωτικό τομέα. Ο Γρίβας ήταν γνωστό ότι ήταν φανατικός πολέμιος του Μακαρίου. Επίσης οι Αξιωματικοί της Ελληνικής Μεραρχίας στην Κύπρο ήταν εναντίον της ηγεσίας του νησιού. Τα στρατόπεδα κατακλύζονταν με συνθήματα υπέρ της Ένωσης και εναντίον του Κουμμουνισμού και του Αρχιεπισκόπου¹¹⁴. Επίσης την εποχή εκείνη η ελληνική ηγεσία, τόνιζε ότι η Ελλάδα και η Τουρκία ήταν ενωμένες κάτω από την κοινή ανάγκη που ήταν η αντιμετώπιση του κουμμουνισμού. Δήλωνε ότι όλες οι άλλες διαφορές που υπήρχαν μεταξύ των δύο χωρών ήταν δευτερεύοντες¹¹⁵.

Εν τω μεταξύ στην Κύπρο οι δύο κοινότητες ανασυντάσσονταν, με χαρακτηριστικό αποτέλεσμα, να υπάρχουν εκατοντάδες επεισόδια ανταλλαγής πυροβολισμών. Αποκορύφωμα της όλης κατάστασης που επικρατούσε, ήταν τα επεισόδια στον Άγιο

¹¹²Χριστοδούλου, *Κύπρος*, ο.π., σ.90-91.

¹¹³Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.410.

¹¹⁴Αλεξανδράκης, Θεοδωρόπουλος, Λαγάκος, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.50-51.

¹¹⁵Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.410.

Θεοδώρου-Κοφίνου στις 15/11/1967, όπου σκοτώθηκαν 24 Τουρκοκύπριοι και 2 Ελληνοκύπριοι. Αυτά τα επεισόδια είχαν ως αποτέλεσμα, να δημιουργηθεί μια μεγάλη κρίση στην ευρύτερη περιοχή. Τουρκικά αεροπλάνα πετούσαν πάνω από τη Λευκωσία και πολεμικά πλοία βρίσκονταν σε επιφυλακή ανοικτά της Κύπρου. Στον Έβρο, ελληνικές και τουρκικές στρατιωτικές μονάδες είχαν παραταχθεί σε θέσεις μάχης¹¹⁶.

Η όλη κατάσταση θορυβεί το διεθνή παράγοντα όπου γίνονται ειρηνευτικές πρωτοβουλίες για αποτροπή του πολέμου. Παρατηρείται μία έντονη κινητικότητα μεταξύ Ο.Η.Ε, Αμερικής και ΝΑΤΟ. Τα επεισόδια της Κοφίνου έρχονται να ενισχύσουν τις πάγιες θέσεις της Τουρκίας σχετικά με τη μορφή λύσης του Κυπριακού. Τα μεσάνυχτα της 17^{ης} Νοεμβρίου, η Τουρκία απέστειλε τηλεγράφο προς την Ελλάδα ζητώντας την άμεση αποδοχή κάποιων όρων, απειλώντας ότι άρνηση θα συνιστούσε το λόγο για απόβαση των στρατευμάτων της στην Κύπρο, ώστε να προστατεύσουν τους Τουρκοκύπριους¹¹⁷. Η Τουρκία ζήτησε α) την ανάκληση του Γρίβα, β) την αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας και διάλυση της Εθνικής Φρουράς, γ) να καταβληθούν αποζημιώσεις για τους Τουρκοκύπριους που σκοτώθηκαν και δ) να μην υπάρχουν πιέσεις προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα¹¹⁸.

4.1 Η ανησυχία των Η.Π.Α για την αστάθεια στην περιοχή

Η αστάθεια που επικρατούσε στην ανατολική Μεσόγειο, ανησύχησε το ΝΑΤΟ επειδή δημιουργούνταν κίνδυνοι ως προς τη σταθερότητα και τη συνοχή του, αλλά επιπρόσθετα ανησύχησαν και της Η.Π.Α, όπου εκείνη την περίοδο ανησυχούσαν για τυχόν κάθοδο των Σοβιετικών στην περιοχή ένεκα και της Αραβοϊσραηλίτικης κρίσης του 1967. Προηγήθηκε μια πρόταση από την Αμερική, τη Βρετανία και τον Καναδά, ενός διακανονισμού που στην πραγματικότητα εξυπηρετούσε τις θέσεις της Τουρκίας. Πρωταγωνιστικό ρόλο για την αποκατάσταση της κρίσης αναλαμβάνει η Αμερική, με τον πρώην υφυπουργό Άμυνας, Σάϊρους Βανς¹¹⁹.

¹¹⁶ Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.411.

¹¹⁷ Νίκος Χριστοδουλίδης, *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού 1970-1979*, Αθήνα 2009, σ.182.

¹¹⁸ Παντελής, *Η Ιστορία*, ο.π., σ.412.

¹¹⁹ Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.378.

Η μεσολαβητική προσπάθεια του Σάϊρους Βανς είχε ως πρώτιστο στόχο την αποτροπή μιας ελληνοτουρκικής σύρραξης. Αυτή τη φορά η Ελλάδα υποχρεώθηκε σε υποχωρήσεις μετά από έντονες πιέσεις του Αμερικανού μεσολαβητή. Οι πιέσεις οδήγησαν στην αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας και του Γρίβα από το νησί το Δεκέμβριο του 1967. Αυτό άφησε την Κύπρο εκτεθειμένη όσον αφορά την αμυντική της ικανότητα. Εκ μέρους της Τουρκίας δεν υπήρξε καμία διαβεβαίωση ότι στο μέλλον θα σεβόταν την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας¹²⁰.

Η Λευκωσία ήταν αντίθετη προς τις προτάσεις Βανς και δε συμφωνούσε με την αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας. Αποτέλεσμα της νέας τάξης πραγμάτων που είχε δημιουργηθεί, ήταν η ανακήρυξη της «Τουρκοκυπριακής Προσωρινής Διοίκησης» το Δεκέμβριο του 1967 και επιπλέον μια προσπάθεια της Ελλάδας για αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος¹²¹.

Στις 22 Δεκεμβρίου 1967 το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφασίζει να καλέσει τις δύο κοινότητες για μια νέα προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος, με συνομιλίες εκπροσώπων των δύο κοινοτήτων υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα. Με βάση τη νέα αυτή διαδικασία, ο Μακάριος υπέβαλε στις αρχές του 1968, στο Γ.Γ. Ο.Η.Ε, προτάσεις για επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Επίσης, στις αρχές αυτού του χρόνου, ο Μακάριος προβαίνει σε μια δήλωση που για πολλούς υπήρξε μια ρεαλιστική πολιτική δήλωση περί του ευκταίου και του εφικτού¹²².

Οι συνομιλίες που άρχισαν τον Ιούνιο του 1968 και τελείωσαν το Σεπτέμβριο του 1971, δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα. Χαρακτηριστικό των συνομιλιών, ήταν οι πιέσεις που δεχόταν ο Μακάριος, για περισσότερες υποχωρήσεις από την Ελληνική Κυβέρνηση. Η Αθήνα είχε δεσμευτεί προς την Άγκυρα για λύση. Οι πιέσεις της Αθήνας, της Ουάσιγκτον και του Ο.Η.Ε προς τον Μακάριο, συνέτειναν ώστε η Κυπριακή Κυβέρνηση σταδιακά να προβαίνει σε

¹²⁰Χριστοδουλίδης, *Τα σχέδια*, ο.π., σ.183.

¹²¹Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.56.

¹²²Αλεξανδράκης, Θεοδωρόπουλος, Λαγάκος, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.51.

ορισμένες παραχωρήσεις. Αντιθέτως όμως, όσο περνούσε ο καιρός, η Άγκυρα και η τουρκοκυπριακή κοινότητα σκλήραιναν συνεχώς τις θέσεις τους¹²³.

Η Αμερική επικροτούσε τον ενδοκοινοτικό διάλογο ως τρόπο λύσης του προβλήματος, πράγμα όμως που πριν από τρία χρόνια όταν το πρότεινε ο Πλάζα απορρίφθηκε. Η Ουάσιγκτον όμως έβλεπε την ικανότητα ή τη δυνατότητα της Κυβέρνησης και του Μακαρίου να αποφεύγει τις εξωγενείς πιέσεις Ελλάδας, Η.Π.Α και Ο.Η.Ε, λόγω του διεθνούς σκηνοθέτου που επικρατούσε στην περιοχή. Η ναυτική παρουσία της Σοβιετικής Ένωσης από την περίοδο μετά το 1964 στην περιοχή, δυσκόλευε τα διάφορα σχέδια λύσης όπως την ανατροπή του Μακαρίου ή την διχοτόμηση του νησιού¹²⁴.

Το 1971 μετά το τέλος της πρώτης περιόδου των συνομιλιών, οι οποίες απέβησαν άκαρπες, το Κυπριακό θα διανύσει μια κρίσιμη περίοδο. Τον Ιούνιο του 1971, στη Λισσαβόνα, υπήρξε η συνάντηση των υπουργών του ΝΑΤΟ. Στη συνάντηση αυτή, η Ελλάδα και η Τουρκία κατέληξαν σε μια συνεννόηση για τελική λύση του Κυπριακού στη βάση της διχοτόμησης. Το χαρακτηριστικό της συνάντησης ήταν η αποφασιστικότητα της χούντας να λύσει το πρόβλημα με τρόπο που εξυπηρετούσε την Αθήνα και την Άγκυρα, με σκοπό την καλύτερευση των σχέσεων των δύο χωρών. Λίγες μέρες αργότερα, αρχίζουν οι πιέσεις από την Αθήνα προς τη Λευκωσία, για την αποδοχή προτάσεων που αφορούσαν το θέμα της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίες ήταν αποδεκτές από την Άγκυρα. Οι σχέσεις Μακαρίου και Αθήνας επιδεινώθηκαν λόγω αυτών των πιέσεων αλλά και λόγω των επισκέψεων του Μακαρίου τον Ιούνιο του 1971 στην Σοβιετική Ένωση¹²⁵.

Ενώ κάποιες παρασκηνιακές διεργασίες προσπαθούσαν να προετοιμάσουν το έδαφος για ένα νέο κύκλο συνομιλιών, οι οποίες τελικά ξεκίνησαν στις 8 Ιουνίου του 1972, ο Γρίβας βρισκόταν μυστικά στην Κύπρο και προσπαθούσε να προετοιμάσει το έδαφος και να αναλάβει την ηγεσία μιας αντιμακαριακής κίνησης. Η κάθοδος του Γρίβα στην Κύπρο έγινε με την υποστήριξη της χούντας¹²⁶. Η παρουσία του Γρίβα στην Κύπρο, προσδοκούσε στο να δημιουργήσει κλίμα αποσταθεροποίησης και νέες ευκαιρίες για επίλυση του Κυπριακού.

¹²³Markides, *Κύπρος*, ο.π., σ.211-212.

¹²⁴Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.379-380.

¹²⁵*Ibid.*, 381.

¹²⁶Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.383.

Αποτελούσε μια προσπάθεια πίεσης ως προς την απομάκρυνση του Μακαρίου από το πολιτικό σκηνικό, ώστε να ανοίξει ο δρόμος επίλυσης του Κυπριακού βάσει των συμφερόντων και επιθυμιών της χούντας και της Αμερικής. Δόθηκε βάρος στο να δημιουργηθούν τέτοιες συνθήκες ώστε να περιορίζεται σημαντικά η διαπραγματευτική ικανότητα του Μακαρίου στις διαπραγματεύσεις.

4.2 Οι πιέσεις του ΝΑΤΟ για την επίλυση του Κυπριακού

Στο διάστημα αυτό, το ΝΑΤΟ ασκούσε επίμονες πιέσεις προς την Ελλάδα για να αναλάβει πιο έντονες και καταλυτικές προσπάθειες προς επίλυση του Κυπριακού. Πίεζαν ασφυκτικά την Αθήνα ώστε ο ρόλος της να είναι δραστικότερος. Όλες αυτές οι νατοϊκές προσπάθειες, ήταν αποτέλεσμα της ανησυχίας της συμμαχίας για τη συνεχόμενη αυξητική παρουσία της Σοβιετικής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο. Ενδεικτικό της ανησυχίας της Ουάσιγκτον, ήταν η επίσκεψη του Υφυπουργού Εξωτερικών στην Αθήνα. Η Μεσόγειος άρχισε να μετατρέπεται σε πεδίο ανταγωνισμού ανάμεσα στις Η.Π.Α και τη Σοβιετική Ένωση¹²⁷.

Στα τέλη του 1972 υπήρξε μια άλλη προσπάθεια της χούντας για ανατροπή του Μακαρίου, όπου αυτή τη φορά της δόθηκε η αφορμή για κάποια όπλα που έφθασαν στο νησί από τη Τσεχοσλοβακία. Η χούντα επιδίωξε για μια ακόμη φορά να απομακρύνει τον Μακάριο από την εξουσία, σε συνεννόηση με την Τουρκία, βάσει της συμφωνίας των Υπουργών στη Λισσαβόνα το 1971. Ο Μακάριος όμως, με πολιτικούς ελιγμούς κατάφερε να ενεργοποιήσει τον αμερικανικό και σοβιετικό παράγοντα για να σταματήσει τα σχέδια της Ελλάδας. Υπήρξαν σοβιετικές προειδοποιήσεις προς την Ελλάδα ότι η Ρωσία δεν θα έμενε αδιάφορη σε πιθανή προσπάθεια ανατροπής του Μακαρίου. Οι προειδοποιήσεις της Ρωσίας ώθησαν τους Αμερικανούς ώστε να δραστηριοποιηθούν και να επιβάλουν στη χούντα να σταματήσει την εφαρμογή του σχεδίου της¹²⁸.

Ο Μακάριος για άλλη μια φορά κατάφερε να σώσει την Κύπρο από μία διχοτόμηση που θα οδηγούσε στην πορεία σε διπλή διχοτόμηση. Ο Μακάριος κατάφερε να εκμεταλλεύεται στο έπακρο το πεδίο ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων στη βάση των συμφερόντων

¹²⁷Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.227.

¹²⁸Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.384.

τους στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτές οι συγκυρίες όμως έδωσαν μια λανθασμένη εκτίμηση ως προς τις δυνατότητες της Κύπρου για το μέλλον¹²⁹.

Τα έτη 1973-1974 υπήρξαν τα πιο κρίσιμα για την Κύπρο, σε σχέση με όλα τα προηγούμενα χρόνια. Τα γεγονότα που διαδραματίζονταν αυτή την περίοδο στην Ελλάδα και γενικότερα στο διεθνή χώρο, δημιουργούν νέες καταστάσεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Καινούργιοι παράγοντες και νέα δεδομένα υπεισέρχονται, όπου θα επηρεάσουν αποφασιστικά και συνάμα αρνητικά το Κυπριακό¹³⁰.

Η Αμερική όλα αυτά τα χρόνια, έστω και την υστάτη σταμάτησε τα σχέδια των Αθηνών ή και τις απειλές της Τουρκίας για εισβολή. Αυτό δεν ήταν αποτέλεσμα της συμπάθειας της προς την Κύπρο ή τον Μακάριο ή γιατί διαφωνούσε με τα σχέδια της Αθήνας και ης Άγκυρας. Η όλη στάση που τηρούσε η Αμερική όλα αυτά τα χρόνια ήταν αποτέλεσμα του φόβου του σοβιετικού παράγοντα. Προσπαθούσε δηλαδή να κρατήσει την Σοβιετική Ένωση όσο πιο μακριά γινόταν από την Ανατολική Μεσόγειο. Μετά το Φεβρουάριο όμως του 1972, άρχισε να παρατηρείται στο διεθνές πολιτικό σκηνικό μια καλύτερευση των σχέσεων Αμερικής-Ρωσίας καθώς και Αμερικής-Κίνας. Αυτό το νέο διεθνές πολιτικό σκηνικό επηρέαζε ριζικά τον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων πάνω στον οποίο η Κύπρος είχε κτίσει την ασφάλεια της¹³¹.

Προς το τέλος του 1973 και αρχές του 1974, το όλο σκηνικό γύρω από την Κύπρο γίνεται καθημερινά ολοένα και πιο θολό. Μια σειρά από γεγονότα τα οποία διαδέχονται το ένα μετά το άλλο, θα αποτελέσουν την αρχή του τέλους για το Κυπριακό. Πρώτον η ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη, δεύτερο ο θάνατος του Γρίβα και ο ολοκληρωτικός έλεγχος της ΕΟΚΑ Β' από την χούντα, τρίτο η δημόσια πλέον διαμάχη Ελλάδας-Κύπρου και τέταρτο ο ρόλος του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Κίσσιντζερ¹³².

Η κρίση στις σχέσεις Αθηνών-Λευκωσίας βρισκόταν στο αποκορύφωμα της αλλά η Αμερική δεν ανέλαβε πρωτοβουλία ώστε να στηρίξει, ως συνήθως, την Κυπριακή

¹²⁹Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.384.

¹³⁰Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ο.π., σ.297.

¹³¹Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.384-385.

¹³²Χριστοδουλίδης, *Τα σχέδια*, ο.π., σ.192.

Κυβέρνηση. Η αμερικανική απραξία ή για πολλούς, αδιαφορία, εκείνη την περίοδο και ειδικότερα στα γεγονότα του καλοκαιριού του 1974 ήταν αποτέλεσμα δυο μεταβλητών. Όσο πλησίαζε το τέλος της προεδρίας του Νίχσον, τόσο ενδυναμώνονταν η ανεξαρτησία των χειρισμών του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών στην προσπάθεια του για α) σταθεροποίηση των γεγονότων στην Ανατολική Μεσόγειο β) να ενδυναμώσει το ΝΑΤΟ και γ) να βελτιώσει τις σχέσεις των Η.Π.Α με τη Δυτική Ευρώπη. Το Κυπριακό, για τον Κίσσιτζερ, επηρέαζε όλα αυτά τα θέματα και γι αυτό πίστευε ότι είχε έρθει η ώρα για τελική επίλυση του ζητήματος αυτού. Αξιοσημείωτο είναι ότι τις ιδέες του Κίσσιτζερ συμμαρζόνταν και οι Βρετανοί¹³³.

Το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 1974 θα οδηγήσει στην ανατροπή του Μακαρίου και στη συνέχεια στην Τουρκική εισβολή, στις 20 Ιουλίου 1974, όπου θα δημιουργηθούν τετελεσμένα και νέα δεδομένα για το νησί¹³⁴.

¹³³Τενεκίδης, Κρανιδιώτης, *Κύπρος*, ο.π., σ.387.

¹³⁴Χριστοδουλίδης, *Τα σχέδια*, ο.π., σ.192.

Συμπεράσματα

Από τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου μέχρι το αινιγματικό 1974 ή από τις αινιγματικές συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου μέχρι το 1974; Η ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία δημιουργείται το 1960 ως αποτέλεσμα των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Το σύνταγμα της Κύπρου ήταν ένα αποτέλεσμα συμβιβασμού των δύο κοινοτήτων και των εγγυητριών δυνάμεων. Οι Άγγλοι στην αρχή φαίνονταν να ικανοποιούνταν με τις βάσεις που αποκόμισαν στο νησί. Αργότερα όμως τα προβλήματα του συντάγματος οδηγούσαν σε πιθανό ελληνοτουρκικό πόλεμο και αυτό τους ανησυχούσε ιδιαίτερα.

Ποιά ήταν όμως τα πραγματικά κίνητρα και συμφέροντα αυτής της περιόδου γύρω από την Κύπρο; Οι Αμερικάνοι και οι Άγγλοι έβλεπαν ή θεωρούσαν την Κύπρο ως το τελευταίο κομμάτι της Ανατολικής Μεσογείου, που εξυπηρετούσε τα πολιτικά, στρατηγικά και οικονομικά τους συμφέροντα. Γι αυτό από τη μια ήθελαν να αποφύγουν πάση θυσία ένα ελληνοτουρκικό πόλεμο, όπου οι δύο χώρες άνηκαν στη νατοϊκή συμμαχία και από την άλλη έβλεπαν με επιφύλαξη και δυσπιστία τις «ερωτοτροπίες» του Μακαρίου με την ΕΣΣΔ.

Διαφαίνεται ότι από το 1960 μέχρι το 1974 αυτή η αντιπαράταξη των δυο υπερδυνάμεων, Δύσης και ΕΣΣΔ, έπαιξε πολύ μεγάλο και καθοριστικό ρόλο στα σχέδια λύσης του Κυπριακού. Ο δυτικός παράγοντας, που βάσει των δικών του πρωτοβουλιών δημιουργήθηκαν και προτάθηκαν τα διάφορα σχέδια λύσης, πάντοτε είχε κατά νου ότι έπρεπε να διατηρεί ευχαριστημένη την Τουρκία, να κρατά μακριά από την Ανατολική Μεσόγειο την ΕΣΣΔ, να αποφευχθεί ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος και να αποφευχθεί μια κουμμουνοποίηση του νησιού.

Σύμφωνα με το Νίκο Κρανιδιώτη όλα αυτά αποτελούσαν την αιτία για την επιβολή νόθων προτάσεων, ως προς την λύση του Κυπριακού, ώστε το θέμα να οδηγείται πάρα πέρα με τελικό αποτέλεσμα τη διχοτόμηση του νησιού, το 1974¹³⁵.

¹³⁵Κρανιδιώτης, *Οι διεθνείς*, ο.π., σ.132.

Συνοπτικά, οι δυσλειτουργίες του Συντάγματος του 1960 και παράλληλα η δύναμη του κουμμουνιστικού κόμματος στο νησί, ανησυχούσαν τους Αμερικάνους αλλά δεν ήθελαν να εμπλακούν στο πρόβλημα επειδή πίστευαν ότι οι τρεις εγγυήτριες δυνάμεις, μέλη του NATO, μπορούσαν να επιληφθούν του ζητήματος. Την ίδια στιγμή όμως έβλεπαν ότι μια πιθανή ανάμειξη της Αμερικής στο Κυπριακό, αυτόματα θα οδηγούσε τη Σοβιετική Ένωση σε μια πιο ενεργή εμπλοκή της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Σταδιακά όμως, η Αμερική έβλεπε ότι η κατάσταση δεν μπορούσε να ελεγχθεί και ειδικότερα το Λονδίνο επιζητούσε την ενεργότερη εμπλοκή της. Η Ουάσιγκτον σιγά σιγά αρχίζει να θεωρεί ότι το πρόβλημα στο νησί δεν ήταν η κουμμουνιστική επικράτηση αλλά οι σχέσεις Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων, η δυσλειτουργία του Συντάγματος και κυριότερο το ενδεχόμενο ενός ελληνοτουρκικού πολέμου. Οι Αμερικάνοι έκαναν κάποιες κινήσεις που αποσκοπούσαν στο να πιέσουν τη Μεγάλη Βρετανία να εντείνει τις προσπάθειες της για ομαλοποίηση της κατάστασης. Ως αποτέλεσμα των πιέσεων των Αμερικανών, ήταν η πρωτοβουλία της Μ.Βρετανίας για την πενταμερή διάσκεψη στο Λονδίνο. Το αρνητικό αποτέλεσμα όμως της διάσκεψης είχε ως επακόλουθο την «αλλαγή φρουράς» στο Κυπριακό με την Ουάσιγκτον να αρχίζει να αναλαμβάνει τα ινιά.

Οι πρωτοβουλίες της Ουάσιγκτον στα σχέδια λύσης του Κυπριακού ξεκινούν να γίνονται πιο έντονες με τις προτάσεις Σάντι-Μπολ και ακολούθως με την προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος διαμέσου των σχεδίων Άντσενσον. Αναπόφευκτα όμως οι αμερικανικές πρωτοβουλίες οδήγησαν, ως αναμενόμενο, στην αντίδραση και κινητοποίηση της Μόσχας. Αυτό οδηγεί τη Μόσχα στη δημόσια στήριξη της προς το Μακάριο. Η αντίδραση όμως της Σοβιετικής Ένωσης ανησύχησε περισσότερο τους Αμερικανούς που καταλαβαίνουν ότι ο πρωταγωνιστικός ρόλος στο Κυπριακό αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εξωτερικής τους πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι για το κάθε σχέδιο λύσης που επεξεργαζόταν και μετά προτεινόταν, οι συνομιλίες ξεκινούσαν με την Ελλάδα και την Τουρκία. Κατ' επέκταση αυτή η πολιτική οδηγούσε τους Ελληνοκύπριους στο συμπέρασμα ότι η όποια επιδίωξη λύσης, πρωτίστως αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση των Ελληνοτουρκικών συμφερόντων και όχι την ανεξαρτησία και ευημερία του νησιού. Αυτή η παράμετρος, ότι δηλαδή όλα τα σχέδια λύσης

είχαν ως κύριο μέλημα τα συμφέροντα της ευρύτερης περιοχής και των νατοϊκών συμμάχων Ελλάδας και Τουρκίας, έρχεται να δικαιολογήσει την πολιτική της Κυπριακής Κυβέρνησης στη θεωρία των «χαμένων» ευκαιριών. Ότι η Κύπρος δεν αποδέχτηκε ή δεν της έδωσαν την ευκαιρία να αποδεχτεί, τις συμβιβαστικές λύσεις που της προσφέρθηκαν ή της προτάθηκαν.

Πιστεύω ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση εκτίμησε δυο παράγοντες με υποκειμενικό τρόπο. Φαίνεται να υπερτίμησε τις δυνατότητες των Ηνωμένων Εθνών ή καλύτερα δεν υπολόγισε την αδυναμία των Ηνωμένων Εθνών να διευθετήσουν το ζήτημα. Παρά τα διάφορα ψηφίσματα του οργανισμού, με σημαντικότερο το 186 της 4^{ης} Μαρτίου, διαφαίνεται ότι τα Ηνωμένα Έθνη δεν μπορούσαν να προσφέρουν περισσότερα. Εν κατακλείδι φαίνεται η Κύπρος να υπερεκτίμησε τις δυνατότητες του οργανισμού. Επιπλέον, οι Ελληνοκύπριοι θεωρούσαν ότι η Δύση δεν θα άφηνε ποτέ την Τουρκία να εισβάλει στο νησί. Εδώ εντοπίζεται και η φράση «το αινιγματικό 1974». Δηλαδή η Ουάσιγκτον εφόσον απέτρεψε προηγουμένως τρεις φορές την τουρκική εισβολή, τότε γιατί αυτό δεν συνέβηκε και το 1974¹³⁶.

Ήταν τελικά η Κύπρος ένα ανεξάρτητο κράτος το οποίο αποφάσιζε ελεύθερα για την εξωτερική του πολιτική, χωρίς επιρροές; Σίγουρα εξωτερικές επιρροές υπήρχαν συνεχώς προς το Μακάριο αλλά διαφάνηκε ότι τις τελικές αποφάσεις, σε κάθε σχέδιο λύσης που προτεινόταν, τις έπαιρνε η Κυπριακή Κυβέρνηση. Αναμφισβήτητα διαφαίνεται ότι το Κυπριακό, ένεκα της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου, αποτελούσε πρόβλημα εξωγενών παραγόντων και συμφερόντων. Επίσης, είναι εμφανές ότι η Δύση χρησιμοποιούσε το Κυπριακό ώστε να διασφαλίζει ένα ισοζύγιο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ενώ από την άλλη, η Σοβιετική Ένωση χειριζόταν το όλο ζήτημα για την εξυπηρέτηση των διαχρονικών της συμφερόντων στην περιοχή.

Σίγουρα κανένας δεν μπορεί να θεωρηθεί άμοιρος ευθυνών. Υπάρχουν ευθύνες τόσο στο λαό του νησιού όσο και στην ηγεσία του. Παρόλα αυτά, όλα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι για τη διαμόρφωση των εξελίξεων στο νησί, παράγοντα έπαιξε η πάγια πολιτική και

¹³⁶Ηρακλείδης, *Το Κυπριακό*, ο.π., σ.249.

επιθυμία της Τουρκίας για διχοτόμηση της Κύπρου. Αυτό επιτεύχθηκε με την ανοχή και ίσως με τη συνεργασία της Δύσης, που κατόρθωσε να φέρει το Κυπριακό στο δραματικό καλοκαίρι του 1974.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αδαμίδης, Μ., (2004). Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Λευκωσία, Εκδόσεις: Κ. Επιφανίου.
2. Αιμιλιανίδης, Α., (2006). Η Υπέρβαση του Κυπριακού Συντάγματος. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις: Σακκούλα.
3. Αιμιλιανίδης, Α., (2007). Πορεία προς την Καταστροφή: Κοινοβουλευτική Ιστορία 1964-1976. Λευκωσία, Εκδόσεις: Αιγαίον.
4. Αιμιλιανίδης, Α., (2008). Η Κοινοβουλευτική Συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (1960-1963). Λευκωσία, Εκδόσεις: Επιφανίου.
5. Αλέκου, Α., (2015). Ένωση, Αντιαποικιακό Κίνημα και το Δημοψήφισμα το 1950. Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής, Τεύχος 1, 2015 σ.σ. 60-78.
6. Αλεξανδράκης, Μ., Θεοδωρόπουλος, Β., Λαγάκος, Ε., (1987). Το Κυπριακό 1950-1974. Β' Έκδοση. Αθήνα, Εκδόσεις: Ελληνική Ευρωεκδοτική.
7. Ηρακλείδης, Α., (2006). Το Κυπριακό Πρόβλημα, 1947-2004. Από την Ένωση στη Διχοτόμηση; Αθήνα, Εκδόσεις: Ι. Σιδέρης.
8. Κόκκινος, Σ., (2007). Ηνωμένα Έθνη και Κυπριακό. Λευκωσία, Εκδόσεις: ΕΝ ΤΥΠΟΙΣ.
9. Κρανιδιώτης, Ν., (1983). Οι Διεθνείς Διαστάσεις του Κυπριακού. Αθήνα, Εκδόσεις: Θεμέλιο.
10. Κρανιδιώτης, Ν., (1985). Ανοχύρωτη Πολιτεία. Κύπρος 1960-1974. Τόμος Α'. Αθήνα, Εκδόσεις: Εστία.
11. Κρανιδιώτης, Ν., (1985). Ανοχύρωτη Πολιτεία. Κύπρος 1960-1974. Τόμος Β'. Αθήνα, Εκδόσεις: Εστία.
12. Λάμπρου, Γ., (2004). Τα Χρόνια Μετά την Ανεξαρτησία 1960-2004. Λευκωσία, Εκδόσεις: ΘΕΚΟΝΑ.
13. Λοΐζου, Α., (2001). Σύνταγμα Κυπριακής Δημοκρατίας. Λευκωσία, Εκδόσεις: ΚΑΙΛΑ.
14. Markides, D., (2009). Κύπρος 1957-1963. Αθήνα, Εκδόσεις: Μεσόγειος.
15. Παντελής, Σ., (1986). Ιστορία της Κύπρου. Αθήνα, Στρατηγικές Εκδόσεις.

16. Παπαπολυβίου, Π., Σύριγος Α., Χατζηβασιλείου, Ε., (2013). Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο. Αθήνα, Εκδόσεις: Πατάκη.
17. Περικλέους, Χ., (1986). Το Κυπριακό Πρόβλημα, Η Θεωρία των Χαμένων Ευκαιριών, Σχέδια Λύσης 1948-1978. Λευκωσία, Εκδόσεις: Μορφωτικός Σύλλογος Ονήσιλος Λακατάμιας.
18. Περικλέους, Χ., (2010). Κυπριακή Δημοκρατία 50 χρόνια. Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση.
19. Τενεκίδης, Γ., Κρανιδιώτης, Γ., (2010). Κύπρος, Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του Λαού της. 2^η Έκδοση. Αθήνα, Εκδόσεις: Εστία.
20. Τερλέξης, Π., (2004). Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού. Αθήνα, Εκδόσεις: Κέδρος.
21. Τζερμιάς, Π., (2000). Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αθήνα, Εκδόσεις: LIBROEΠΕ.
22. Τζιβάρας, Ι., (2010). Συγκριτική Επισκόπηση Ελληνικού και Κυπριακού Συνταγματικού Δικαίου. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις: Σακκούλα.
23. Χριστοδουλίδης, Ν., (2009). Τα Σχέδια Λύσης του Κυπριακού. Αθήνα, Εκδόσεις: Καστανιώτη.
24. Χριστοδούλου, Μ., (1996). Κύπρος, Η Διχοτόμηση, Μια Πορεία Χωρίς Ανακοπή. Λευκωσία, Εκδόσεις: Πρόοδος.